

תשובה מדאמרין בנמרא (שם) מ״ט וקראו לו זקני ציור ולא זקני ציור מכלל ולא מחייבין ליה ליהוי גבה כלל בין דמחזק טפי בין דמקרב טפי, והא דאמרין אפילו מטבריא לצפורי רבנא דקריבא קמ״ל שלא תאמר היכא דמחזק הוא דהיכמה הולכת אחר היכנס ולא היכנס משום טרות ואיכא עליה דיבס אבל היכא דמקרב כופין את היכנס לבא אצלה דרוא ליכא עליה טרות, קמ״ל דאפי׳ מטבריא לצפורי דקריב טפי אין כופין אותו לבא אצלה אלא היא הולכת אחריה להחירה.

ורקא שאל מר כמה בין טבריה לצפורי, מסתברא לו דמקריב להודי ובתוך תחום שבת קיימי. ודע דגורסין בפרק כל כתבי הקוש (שבת קי״ז. ב.) א״ר ינאי חלקי שבת מנכניי שבת בטבריה ומוציאי שבת בצפורי, אי אמרת בשלמא קרובים להודי יננה עם מנכניי שבת קיימי היינו דמשכחת לה דמנכניי שבת בטבריה ומוציאי בצפורי, אלא אי אמרת רחוקים מהודי יננה היכי משכחת לה דמנכניי שבת בטבריה ומוציאי בצפורי, וא״ר רלאו אחד גברא קאמר אחרי גברי הוא דקאמר חד המניס שבת בטבריה וחד הוציאה בצפורי, מאי מעליותא איכא והא קא חזין במאי דקא מרת האי בהכנסה קא מפסיד בהוצאה ומאי דקא מרת האי בהוצאה קא מפסיד בהכנסה, אלא ודאי אחד גברא הוא דקאמר ושי״מ דטבריה תצפורי קרובים להודי יננה ובתוך תחום קיימי. והוא דאמרין (שבת דק״ד ע״ב) כתב את אחד בטבריה ואות אחד בצפורי חייב איכא למשמע מינה ותרוייהו בתוך תחום שבת קיימי, מאי אמרת דילמא כדכתבננה בשתי שבתות וכתבנאם אחד צסקין איכפל תנא לאשמעינן כי האי. ועוד כיון דסתמא קאמר לה ליה לן לאפקה לשמענא מפשטא ולאקומה במילתא דחיקא. ע״כ בלשוננו

ל״ל: א.ג.

סימן מו

וששאלת (מור״ק דף כ״ה ע״א) חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעים עליו הכל חולצים עליו, ורקא כשריה רבו אבל הוב על תלמיד אין חייב לקרוע, או דלמא הוב על התלמיד נמי חייב לקרוע.

דכ׳ איתחזי לן, דהא דאמרין חכם שמת הכל קורעין עליו כשריה גדול מהם כחכמה הוא בין שלמד ממנו בין שלא למד ממנו, ואפי׳ מי שהוא גדול מאותו המת כחכמה ולא היה ראוי ללמוד ממנו או למד ממנו אפילו דבר אחד חייב הוא לקרוע, דאמרין (מציעא דל״ע ע״א) שמואל קרע על ההוא מוכנן דאגמדיה וזהמא ליסטרין.

ולענין הוב על התלמיד אם אפשר שכבר שמע מאותו תלמיד טעם יפה בתלמוד ואפילו בדבר אחד והוא חייב לקרוע עליו שהרי למד ממנו אותו טעם. אבל ודאי אם יודע הוב בעצמו שמעולם לא שמע מאותו תלמיד טעם שהנאו ולמדו ממנו אינו

סימן מג

וששאלת הא דתנן בסוכה (דמ״ה ע״א) בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום שבע פעמים, וקשה לך היאך מקיפין אותו והא בין אולם ולמזבח מקום הכהנים והא ואין דשות לישראל ליכנס לשם:

תשובה האי מקיפין דקתני במתני׳ לאו הקפה בהלך היא כמו שאנו עושים היום שאנו מקיפין ס״ת בהושענא בהלך סביבותיה אלא הקפה בעמידה היא, כי היה דגריסין ביומא בפרק בראשונה (דכ״ה ע״א) מקיפין היו הכהנים ועומדין כמין כופליא, ומקשינן הכהנים היו עומדים סביב למזבח כנו לבין האולם וישראל עומדים מצדו למזבח שבצפונה עד צד האחר שבדרומו, והיו בכל יום מקיפין אותו פעם אחת ואותו היום שהוא יום ערבה היו מקיפין אותו י׳ פעמים, שהיו עומדים סביבותיו ואח״כ הולכים להם וחוזרים ומקיפין ועומדים ^בעומדים שניה והולכים להם וחוזרים אח״כ ועומדין ומקיפין פעם שלשית וכן חמישית וכן ששית וכן שביעית על הסדר הזה.

ואיכא לפרוש ליה כדקאמרת, שהיו הכהנים עומדים סביבות המזבח כנו וכן האולם וישראל מקיפין והולכים מצד דרום ועד צפון וחוזין ומקיפין מצפון ועד מזרח ועד דרום והיו עושין כן בכל יום פעם אחת ויום ערבה היו עושים כן שבעה פעמים, וגם זה פירוש נכון הוא ואפ״ל שכן היו עושים אלא שהפירוש הא׳ הוא שקבלנו מרבינו הוב ד״ל וכן מצינו שפי׳ הגאונים ד״ל בתשובותיהם. ע״כ בלשוננו ד״ל: א.ג.

סימן מד

וששאלת למה אין מברכין כלילי הספח על ההלל. דבר זה אין לו טעם אלא שכך חקנו חז״ל, ונראין הדברים דהיינו טעמא שאין מברכין על ההלל אלא ביום משום דמצוה היא לקרוא ביום כמו שהיו עושים במקדש שהיו ישראל קורין את ההלל על קרבנותיהן, אבל כלילי פסחים קריאת ההלל לאו מצוה היא שהרי לא היו עושים קרבנותיהם כלילה אלא כעין שמחת בעלים [נוסח החיד״א: אלא שמחה בעלמא]. הוא נתינת שבת והודאה לפני המקום ואין מקום לכרכה: א.ג.

סימן מה

וששאלת הא דאמרין (סנהדרין דל״א ע״ב) היכמה הולכת אחר היכנס להחירה ואמרין עלה עד כמה א״ר ירמיה אפי׳ מטבריא לצפורי, וקמבעיא לך היכא דהוי יתיר מטבריא לצפורי מי כייפינן ליה ליכנס למיתוי גבה ולמשרי לה או לא:

שתפשו מנומדי¹ נשאר עומד עד י" ששים אמן וישיר².

[ו] היה רגיל לזרוק לו נר שעוה דולק בכל יום כשה"כ בשעת תפלה³. וגם היה לו נר שעוה מיוחד⁴ לשבת. ואם נשאר לו חתיכה סגור שבת כמנהגו היה מחזיקו ורהיג מדבקו על גבי נר⁵. החזק כשצריך לנר. ולא היה מספיק את עצמו — בסליחות דימים נוראים — מן הנרות הקטנים של בית הכנסת, רק היו מיוחדים משלו כשהיה צריך להם⁶.

מנהג רייזנס שמקדשין ומבדליקין על היין כשה"כ⁷ הוא היה רגיל לקנות אותה המצוה למה אותו היין לבית הכנסת⁸.

[ז] כשהיה מתפלל עם בחורים⁹ בחדר אחד חזרת ההלכה היה מוליק שם נר אחד קטן של שעוה¹⁰. ואם שהה עם החורגי¹¹ ספור לצאת הכוכבים מיט היה מתפלל תפלת המנוחה ומיתרי ראות מספק כל כתבי א"י ויסי ידיו חלק עם מכניסו שבת כמבוא¹², ר"ל מתוך שישבו בין ההרים ומהשבי היה מכניס יום. ומבואו שבת עם יושבי צפורי, ר"ל שישבו בראש ההרים. אלמא בני סבורא אם גם החשיך להם בין ההרים מיט אחורי ההרים עוד היום גדול ועדיין לא עבר שעת מנוחה. ואמרו שקבלה היה ביחד מרבני המובהק מהר"ש¹³ ושיצו שהיה להם או התפללי יהי דמונה בקול רם, וכלם התפללו עמו¹⁴. רק

שינויי נוסחאות

- ד. שטיט (4, 3). א. כלל שם (1, 4, 3). ב. מוכח לומר למעלה מי"ג... (שם) להקטין (1, 4) לומר נר שם המסילה (3).
- ה. הממל (2, 4). ד. חוספ ברי"ג (4, 3). ה. שם הנריץ (1, 4).
- ו. א. רמנו ממלו (פ, ש). ב. ברוב נהיג: שם המסילה; מקום המן (שם). ג. מקרץ (3, 4). ד. ומן — כרז — טעם לומר — למנוחו — (2, 6, 5, 2). ה. — מקום — עמוק בן... (א, פ, 6, 5).
- ז. נקטת בן... (2, 4). ו. וסער (3, 4) עין שם (2, 6—5 שם). ז. ממל ויל... (פ, ש, שם). ח. חוספ בבר כותי: כלם³.

- 14. כיכ בשם רבינו הר"ם בסי' נ' ובסי' ט"ז סי' ב' ס"ק א. אולם המג"א בסי' נ' ס"ק ו' כתב שיש לעמוד ויכ"ל המשיג' שם ס"ק ח' ויש לחוש לדברי המחזיקים. אמנם בשבועה על השור יש סי' נה כתב שהוא נהג כדברי המחזיקים, והביאו הבאר היטב סי' נ' ס"ק ו'. והוא בחשבות רבינו החושת סי' י', והוא במקור חיים שם דגם הארי' וז"ל לא תקטיר על זה בעת רבינו.
- 15. כיכ האחרונים בשם רבינו, והא מג"א הג"ל. אולם הארי' שם ס"ק ג' הביא את דברי רבינו וכתב: ולי נראה ויש לעמוד עד י"אמור אמו' שלאחר יתברך. והוא למשיג' שם ס"ק ז'.
- [ד] 1. ראה בשי"ט סי' קא מיט ושם במקור חיים שובא הדין בשם רבינו.
- 2. אפי' שמתו לקחת דית או להתפלל מנר של סי' עיי"ש.

ומן שמארץ שי"צ בנינוני¹, או בשעת קדושה וקדושי². אמנם כשאמרו ציבור קרובין היה נזרר לומר גי'כ עמדם³. וכן בשעת קריאת התורה בשבת היה לו חומש שניין מתוכו אחר הקורא, ולא היה לומר אפילו בין גברא לגברא⁴.

כשהגביהו התורה לגוף היה⁵ משתחוה נגד הכתב ואמר ואת התורה וגו'⁶. וכשהכניסה לתיבה הליך במקומו שהיה וישב⁷ בצד דרום של מנורה והליך אחריה לצומה עד אצל המנורה⁸. [כשהיה אומר בעלניו לשבח להפך וריק היה מקרא — פנים אחת כמו שנהגין העולם⁹].

כשצא מבה"כ היה הולך ונעמד אצל המנורה. ומשתחוה לצורה ואמר מה שאמר¹⁰ והליך עד פתח בה"כ בפנים והיה משתחוה ויצא כמי שנשפץ רשות מרבני ויצא¹¹. לא היה עומד לא קדיש לא עברא, אך כל קדיש

שינויי נוסחאות

- 1. שם הנריץ (1, 6, 5, 2). 2. כמסילו (6, 5, 2). 3. וכוונתם (שם). 4. חוספ: הו נמצא רק ברי"ג. ח. מוקד למעלה נגדו הטיץ⁶ (2) והיה מעיין בסמקס נטיקן כל מסיל' (6, 5). 5. חוספ: הו נמצא רק ברי"ג. 6. נמצא ברי"ג. 7. נמצא ברי"ג. 8. נמצא ברי"ג. 9. נמצא ברי"ג. 10. נמצא ברי"ג. 11. נמצא ברי"ג.

- הנצרות. הצנוחה מחקה מסורת התפלות את הקצת של ישיבה משתחוה כרי"ג. ואמרו ר' יריש לפסאן מילתא כמאן בעל ספר הצנוחה בספר סי' שמונה כוב נגד זה שלא לרוק בעת אמירת עלינו כברי להמנע מסנהגה וכן כוב אחורי בעל השליח בספר עמק ברכה ח"כ סי' מ, ושם הנימוק שהוא נהג לכן הוא קצת משונה ונראה נלקח מא' מספר חזקונים נגד הנצורים. (ראה ביאור החזקונים" של י"ג. איינשטיין במפתחות בערך "עלינו").
- 13. וז"ל הר"ם בסוף סי' קל. "ופה"ל בשעת יציאתו מבה"כ היה משתחוה מול הארון בתלמיד הנפטר מבה"כ, וזו השתחויה עשה בספרו בספר בי"ח. גם השתחוה כן בשולחן מקדמו בשי"ט שם עכ"ל. והבין המג"א בסי' קל' ס"ק ו' והמהרי"ל עשה ג' השתחוואות. א. כשהולך מקטנה. ב. לפני הארון. ג. בפתח ביהמ"ס. אמנם לפנים בפתח ובמה"ל לא נמצא דבר זה, וגם הר"ם אין בונה"ל לני פפמים. ומה שכתב יצחק השתחויה עשה וכו' כוונתו מה שכתב שהיה משתחוה מול הארון עשה זאת כשעמד בספר ועוד. פסם השתחוה בשולחן במקומו בשי"ט שם. וכתבי"י מפורש כוב שהשתחוה פסם שנית, ראה בשינויי נוסחאות רצ"ע. וכתבתי"ג בהנהגת על הכי' הנהגת את דברי רבינו כמו בראש.
- קלח מה שהעיד על רבנו מהר"ש שלא היה רגיל לעיין בספר הטורים.
- 6. צ"ל דאמנצ הברכה לומר אבל שבע את סיום כל ברכה וברכה, והוא משיב סי' קבר ס"ק יז.
- 7. וז"ל בזמן שאפשר ללמוד.
- 8. וז"ל בשניגן השי"ן קדושה או קריש. וראה במקור חיים בסי' ס"א פשט בדברי רבינו.
- 9. כן פסק השו"ע בסי' קמו סעיף א. ובי"ח מקיל ללמוד בין גברא לגברא.
- 10. כי"כ בשם רבינו הר"ם סי' קמו והמטה משה סי' רות, ומשם בשבועה"ג בהנהגת על הכי" סוף סי' קלי. ובבוא היטב שם.
- 11. ברי"ג סי' קמו הביא את דברי רבינו אלא דכתב במקום יצא אצל המנורה יצא לפני ארון הקודש, וכי"כ הרמ"א סי' קמס, וכיכ במטה משה סי' דג. אולם בשבועה"ג בהנהגת שם העתק את דברי רבינו כלשונם, וכתב שהמנורה יתרה כדראה לפני הארון קודש, וא"כ היינו דהו.
- 12. מנהג זה נזכר בפ"ז יריד סי' קטס סק"ה. יש לעיין שהיה הרוב היה יורד לגי'ים ע"י מומרים שהלשינו על היהודים שמקללים את משיחם (ורק בנימטריא ישי"א), ואף וידקים עליי בשעת תפילתם, והיו סבלי מן בעיקר בארצות משוכנותם באירופה

ג. שם כ"ו [ע"פ]:
 ג. רבנו יונה י"ב, ג
 ד"ה דעבד. רא"ש
 ברכות פ"ד סימן ג.
 אהל מועד שער התפלה
 דין ג נחיש ג בשם רבנו
 הא"י
 ד. רבנו יונה שם:
 ד. אהל מועד שם
 בשם בעל ההשלמה:
 ה. לשון הטור בסיומן
 ז"כ שם [נאום ט] זינטי
 מנאל הדינין:
 רל"ד ה. משנת הרא"ש
 כלל ד' סימן ט':
 *6. משנת הרא"ש
 שם סימן יג:

צינונים לרמ"א

ט ב"י [ד"ה ומ"ש והוא]
 בשם אהל מועד [שער]
 התפלה דין ג נחיש ג
 ורשב"א [ברכות ג] ד"ה
 לענין. רבנו יונה שם י"ב, ג
 ד"ה דעבד. מרדכי שם רמז
 פט, רא"ש שם פ"א סימן א.
 מהר"ל מנהגים הלכות תפלה
 עמ' תל"ט: [ג] מהר"ל
 שם: [ד] מנהגים [שם]
 עמוד תנ"ך:
 רל"ד ה. הגהות סמ"ק
 [סימן יא אות קס] וכל בו
 [תפלה מנחה סימן ט]:

עשרות וקנים

[ב] ואם בדיעבד התפלל
 תפלת ערבית ספליג
 המנחה ולמנחה יצא. אבל
 קודם פלג המנחה. לכו"ל
 עלמא אינו רשאי להתפלל
 [מהרד"מ ל"ט סעיף ב]:

הכמת שלמה

רל"ג [סעיף א] בהגה ודרידן
 בסדירות אלו שנהגים
 להתפלל ערבית ספליג
 המנחה. י"ב נשאלתי מה
 שכל למה הכנסת ולא התפלל
 מנחה. והאומר כנר הפסול
 להתפלל ערבית. אם תפלה
 ציית הכנסת מנחה או לא
 לתוך. והשמי תראה דין לו
 להתפלל ציית הכנסת רק
 בתוך. כמו שכתב סימן רס"ג
 [סעיף טו] בשם. והנה אם כי
 עלה דעתו לתקן. דבשלמא
 בשם כיון דכנסת אסור
 להתפלל תפלה מול. ואם הוא
 מתפלל ציית י"ב מראה
 שהוא עדיין מול לו. והאומר

הגהות והערות

[ו] בהגהות קראקא
 של"ם כל מקום:
 [ז] עיין שער היצוין ס"ק
 י"ב מש"ל על דברי הגר"א:

הגהות המבי"ע

רל"ג סעיף א ובשעת
 הדחק יכול להתפלל
 תפלת ערבית ספליג
 המנחה. עיין בתרומה
 הדשן סימן א':

ד שעות זמניות. י"ב עיין ר"ש סימן פ"ט [ס"ק ד] וסימן רס"א
 [ס"ק ט] מה שכתבתי ללא כ"ש מי שכתב דלעולם חושבין [עד]
 הלילה עד י"ב שעות. ואמ"כ מחיל היום דליתא, דהא זמן מנחה
 מחלות היום ולמנחה, ולפיכך [פסחים טז, א] מדין הערבים משינטה
 החמה למערב, וא"כ הו' צאמנע

היום ממש, וגם לרבנן שחרית עד
 חלות ממש, ששוב אסור להקריב
 חמיר של שחר, ומינה לרבי יהודה
 עד ד' שעות דהיינו שליש היום.
 ואמ"כ שכתבתי בסיומן א' [ס"ק ד]
 בשם הזהר [ס"ק ק"ה, ב] שלענין
 חלות לילה חושבין הלילה ל"ב
 שעות, שא"כ החס' דלגבי הקצ"ה
 לילה כיום יאמר, ולכן חושב לעולם
 י"ב שעות לילה, ואנחנו צריכים
 לכוין העם שהוא רגיל לפניו, אבל
 התפילות נגד חמירין מקומו,
 ומסור צדינו הכל לפי המקום
 והאופן מהלך החמה, וכן השננות
 ומועדים, וכן כתב מהר"ל במשנה
 סימן קס"ג [קנב], ועיין סימן
 חמ"ג [סעיף 6 ס"ק ג]: ה' דעולם
 בחד. פירוש שלא ינהוג פעם כך
 ופעם כך, ומכל שכן שלא יתפלל
 ביום אחד מנחה אחר פלג המנחה
 וערבית קודם לאם הכוכבים:

ו' ולמנחה יצא. משמע דקודם
 פלג המנחה אפילו נדיעבד לא יאמר,
 וכן הוא סימן רס"ג סעיף י"ד,
 עיין סימן רל"ה סוף סעיף א' [מ"א]
 ס"ק ג: [7] דהיינו צאת
 הכוכבים. וזה לשון דרכי משה

[נאום א] מהר"ל [מנהגים הלכות תפלה עמוד תנ"ך]
 היה מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך לליל הכוכבים, ואמר אע"פ שגראה בעיר לילה,
 מכל מקום עדיין יום הוא כמו שאמר רבי יוסי [שם ק"ה, ב] יהא חלקי ממכניי שבת בערבא, עכ"ל. וזהו דוקא בעיר שגראה גבתיא,
 או שישבת בעמק. ועכשיו נוהגין להתפלל מנחה ומערב סמוכין זה לזה, כי סוברין כרבנן. ומה שמתפללין ערבית קודם הלילה, היינו
 מפני הדחק שטורח הוא לאסוף הצבור שנית, וכן הוא צבור סימן רל"ה. ויחד שלא התפלל ציית הכנסת ימחין עד הלילה, ועיין מה
 שכתבתי סימן ז' סעיף ט' [ס"ק ט], ונריך ליהר שלא יתפללו ערבית קודם פלג המנחה כמו שכתבתי לעיל [ס"ק ח]: ח עמוד מלמודו

בו. וראה מדאמרין [פ"ט] [פרק ו] דבנא מצינא [פ"ה, ב] בנאום העולם דמשו דיהו [ה"מ הגהות מנהגים ערבית של מול אות כה],
 פירוש דאע"פ שצמחים אין שייך לומר שנגעו במקום מנוקא, אע"פ כן צריכין לטובל ומכל מקום נראה לי דאם נטל ידיו למפלה,
 אע"פ שהפסיק אח"כ בלימודו כגון חזון שדורשין, אין צריך לטובל שנית, וכן משמע בברכות דף כ"ג ועיין סימן ז"כ סעיף ה', ומכל
 מקום בשבת שמפסיקין במכירת המזון נראה לי שצריך לטובל שנית למפלה מוסף, אלא אם כן לא הסית דעתו, ואם נטל ידיו לאפילה
 ואכל, מכל מקום צריך לטובל למפלה, כיון שלא נטל למפלה, משא"כ ברחץ ידיו שחרית, דהוי נטילה למפלה, עיין סימן ד' [סעיף א] כן
 נראה לי:

רל"ד א אין צומד אשרי. ואם אמרו אשרי בלא מנין, ואמ"כ בלא למנין, יאמרו מומור אחד, ואמר כך יאמרו קדים. ונראה לי

ערך דחם למהריק"ש
 בסוף [ובשעת הדחק וכו']. ויש אומרים דלענין חפלה הקילו אפילו לכחלה ולפיק אין לגבור מזהגים קולא: סעיף ב בסוף [אינו צריך ליטול]. וחו' מדין של הסם
 דעתם אבל אם נגע במקום מטבס שגופו או מכר ראשו צריך לטובל על כל פנים כי דין כל המטבס אחד לענין רטילה:
 רל"ד סעיף א בראש סדר חפלה המנחה אשרי וקדים ומזה לומר פרשה המיד והקערס וטבו לומר מומור [נאום דין] מה דידוע ור' מתפללים שמתה עשרה ויש
 מהר"ן על פי הקבלה מלמד אשרי י"ב שיהיה מנין ציית הכנסת:

באר היטב
 קי"ח, נראה לי כמו שכתב רמ"א בענין שעות זמניות, [דוק]:
 (ו) דלמפלה. ואם נטל ידיו למפלה, אף על פי שהפסיק אח"כ בלימודו כגון
 חזון שדורשין, אין צריך לטובל שנית. ומכל מקום בשבת שמפסיקין במכירת
 המזון, נראה לי שצריך לטובל שנית למפלה מוסף, אלא אם כן לא הסית דעתו.
 (ובספר אליה רבה ס"ק ז פסק רכל זמן שהוא בבית הכנסת, אין צריך
 ליטול ידיו עוד, דמסתמא לא הסית דעתו, הגא"א) ואם נטל ידיו לאפילה
 שחרית דהוי נטילה למפלה, כיון שלא נטל למפלה, משא"כ ברחץ ידיו
 ד"שור. ונקמה דיו בלמודו הפסול עם הציור, אע"פ שעדיין יאמר לו זמן
 להתפלל ציית, צי"ט [ד"ה וכו'] עולם חמיר [ס"ק ב] עיין שם:
 רל"ד (א) אין צומד אשרי. ואם אמרו אשרי בלא מנין ואמ"כ בלא מנין,
 יאמרו מומור אחד ואמ"כ יאמרו קדים, והוא הדין בשלמתיים ציית

(ב) אם יש לו מים ברי. משמע שפוסק בדברי המוספות [מולין]
 קנב ג ד"ה לגנן שמיא הטור דאין הנטילה למפלה אלא מזה מזה
 לחוד, דדרך שאר מנחות, אבל מה שחילקו בגמרא [שם] בתפלה צין
 לפניו צין לאחריו לא קאי אלא לענין להתפלל בעשרה דעת רש"י
 [שם ד"ה ולמפלה], והסכימו לו
 המוספות בברכות דף ט"ז [ע"פ]
 ד"ה אמרן [ובפסחים דף מ"ו [ע"פ]
 ד"ה ולמפלה], ונסימן ז"כ [סעיף ד]
 פסק בנ"ע דעת הר"ף [ברכות
 מ, ב], ועיין מה שכתבתי שם [ס"ק
 א], ונדלף פסק דלכאן הוא עיקר
 דעתו הוא:

רל"ד (א) אין צומד אשרי
 בו. עיין מה שכתבתי

[ט] א ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מכלל המנחה ו למעלה יצא י ובשעת הדחק
 יכול להתפלל תפלת ערבית מכלל המנחה ולמעלה: [הגה ולדין צדינום אלו שנהגים
 להתפלל ערבית מכלל המנחה] אין לו להתפלל מנחה אחר כך בדיעבד או בשעת הדחק ואלא אם
 מתפלל מנחה עד הלילה ז [ט] ד"ה ידיו (ה) צאם הכנסת: [

ב (ב) אם יש לו מים צריך ליטול ידיו בדי להתפלל אף על פי שאינו יודע להן
 שום כללוד ולא יברך (ועיין לעיל סימן ז"כ סעיף ה'): הגה ו אפילו ח עמוד מלמודו
 יכול ידיו (ו) למפלה: ואם אין לו מים מוזמנין (ו) אינו צריך ליטול:

סימן רל"ד

הרצת להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה.

וכו ב' סעיפים:

א [א] הרצת להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה [ב] אין ראוי להתפלל רשות אלא
 הנדולה [ג] ואם יתפלל הנדולה חובה לא יתפלל הקטנה כי אם רשות [ד] אבל
 אין ראוי להתפלל תפלת רשות אלא אם כן סביר בעצמו שהוא וזרין ואמר
 בדיעבד לכיון בתפלתו מראש ועד סוף בלא היסח הדעת אבל אם אינו סבירין בה יפה
 קרינן ביה [ישעיה א, יא] למה לי רוב וזכיתם: הגה [א] א [א] אין לומר אשרי שקודם מנחה

היה מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך לליל הכוכבים, ואמר אע"פ שגראה בעיר לילה,
 מכל מקום עדיין יום הוא כמו שאמר רבי יוסי [שם ק"ה, ב] יהא חלקי ממכניי שבת בערבא, עכ"ל. וזהו דוקא בעיר שגראה גבתיא,
 או שישבת בעמק. ועכשיו נוהגין להתפלל מנחה ומערב סמוכין זה לזה, כי סוברין כרבנן. ומה שמתפללין ערבית קודם הלילה, היינו
 מפני הדחק שטורח הוא לאסוף הצבור שנית, וכן הוא צבור סימן רל"ה. ויחד שלא התפלל ציית הכנסת ימחין עד הלילה, ועיין מה
 שכתבתי סימן ז' סעיף ט' [ס"ק ט], ונריך ליהר שלא יתפללו ערבית קודם פלג המנחה כמו שכתבתי לעיל [ס"ק ח]: ח עמוד מלמודו

רל"ד א אין צומד אשרי. ואם אמרו אשרי בלא מנין, ואמ"כ בלא למנין, יאמרו מומור אחד, ואמר כך יאמרו קדים. ונראה לי

ערך דחם למהריק"ש
 בסוף [ובשעת הדחק וכו']. ויש אומרים דלענין חפלה הקילו אפילו לכחלה ולפיק אין לגבור מזהגים קולא: סעיף ב בסוף [אינו צריך ליטול]. וחו' מדין של הסם
 דעתם אבל אם נגע במקום מטבס שגופו או מכר ראשו צריך לטובל על כל פנים כי דין כל המטבס אחד לענין רטילה:
 רל"ד סעיף א בראש סדר חפלה המנחה אשרי וקדים ומזה לומר פרשה המיד והקערס וטבו לומר מומור [נאום דין] מה דידוע ור' מתפללים שמתה עשרה ויש
 מהר"ן על פי הקבלה מלמד אשרי י"ב שיהיה מנין ציית הכנסת:

באר היטב
 קי"ח, נראה לי כמו שכתב רמ"א בענין שעות זמניות, [דוק]:
 (ו) דלמפלה. ואם נטל ידיו למפלה, אף על פי שהפסיק אח"כ בלימודו כגון
 חזון שדורשין, אין צריך לטובל שנית. ומכל מקום בשבת שמפסיקין במכירת
 המזון, נראה לי שצריך לטובל שנית למפלה מוסף, אלא אם כן לא הסית דעתו.
 (ובספר אליה רבה ס"ק ז פסק רכל זמן שהוא בבית הכנסת, אין צריך
 ליטול ידיו עוד, דמסתמא לא הסית דעתו, הגא"א) ואם נטל ידיו לאפילה
 שחרית דהוי נטילה למפלה, כיון שלא נטל למפלה, משא"כ ברחץ ידיו
 ד"שור. ונקמה דיו בלמודו הפסול עם הציור, אע"פ שעדיין יאמר לו זמן
 להתפלל ציית, צי"ט [ד"ה וכו'] עולם חמיר [ס"ק ב] עיין שם:
 רל"ד (א) אין צומד אשרי. ואם אמרו אשרי בלא מנין ואמ"כ בלא מנין,
 יאמרו מומור אחד ואמ"כ יאמרו קדים, והוא הדין בשלמתיים ציית

העולה מדברינו לענין התחלת בין השבועות מתי הוזה כגון לענין ע"ש וכדומה.

[illegible]

המחברות והן יאמו בקולותיהם שיש להם חלק גדול במעורבותם. וייתכן שיש להם חלק גדול במעורבותם.

ע"ס, ועוד כמה קושיות על דרכו ואין להאריך:

אבן הלכות ק"ש פרק א' האזל יג

כשנר לא, וא"כ דומיא דכ"י אס' נפרש למחשך וז"ל כיונו
מחמת שקיעת החמה עד לאלת כוכבים דכ"ל אמרי בפסחים
פ' מי שכיב טמא דמד שיעורא כוא וא"כ מאי פריך בפשיטות
וכ"ל קי"ל דמד לכ"כ יומא כוא דמשמע דכ"ל ודאי יום וז"ל
וכ"ל משקיעת החמה עד לאלת כוכבים כ"י ספק יום ספק
לילה, וא"כ נפרש דין השקיעת פ"פ ג' רצעי מיל קודם לכ"כ
כ"י ספק וכ"כ קאמר בפשיטות וז"ל קי"ל דמד לכ"כ יומא
כוא, וכ"כ עמדו מ"ז בתוך וכתבו בתוך ח"ל אומר כ"י דכ"ל
דפשיטא לגמ' דמד לכ"כ יומא כוא משום דמסקינן בפ"פ דמגילת
דף ב' דמפלות בשאר יום כוא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה
מפלות בשאר עד לכ"כ ואומר וכו' לנו כלילת משמר וכיום
מלאכה ומחמת נמי מוכח דמד לכ"כ יום כוא ולא קש מככוא
קרא לחנאי דפ' במכ מדליקין דף ל"ד וז"ל דקאמר ר' יכוד
משחשקת החמה כל זמן שפני חמר מאדומין ואיכא למיד כחם
שני חלקי מיל שכיח לפי הנראה שם גדולת לפני לכ"כ דאין
אנו בקיאים בלכ"כ, דקאמר כחם לא כוכבים גדולים כנראה
ביום ולא כוכבים קטנים כנראה כלילת אלא ביונים עכ"ל
נמלא דכתובי מתרלים דנאמא דין יום כוא עד לכ"כ וז"ל
דאזנין דאיכא ג' רצעי מיל או תרי תולתי מיל דכ"י בן השמשות
בינו משום דאין אנו בקיאים בלכ"כ ומשום דלריך ביונים ואין
אנו יודעים איכא ביונים, וכן כתבו בתוך פ"פ דשנת דף ל"ד
דכ"כ תרי תולתי ח"ל אכל תימכ לר"י במאי פליגי דכ"ל ודאי
משמע לכ"כ כ"י לילה כדפרישית וי"ל דאמרינן לקמן לא כגדולים
כנראה ביום ולא קטנים כנראה כלילת אלא ביונים, וכשנא
פליגי דר' יכוד מקפאק ל"י בכל כוכבים כנראה משקיעת
החמה עד שכתקין בעליון אס' כס ביונים אס' לאו ונאמא פ"י
בתוך קש טובא דממ"ר אס' אנו בקיאים לכ"כין מכ כס ביונים
כ"ל אין כ"ל ספק ואס' אין אנו בקיאים מכ כס ביונים איכ'
לפניי מכ אצרו לנו חז"ל סימן דלכ"כ, וא"ל דממ"ר דנאמא נאמר
פל קטנים איכ' לפניי מכ אמר דלריך ביונים, וכ"כ לפי גרסתיו
בכתיבתא אמר ר' יוסי נאמא דכ"כין ל"י יוסי דקובר דין
השמשות ככרף עין ולא מקפאק ל"י מכ כס ביונים וכמשיכ
בתוך דפליגי ר' יכוד ור' יוסי בכל כוכבים כנראה משקיעת
החמה עד שכתקין בעליון דל"י יכוד מקפאק ל"י דאפשר כוא
כנר ל"כ ולכן זמן זכ כ"י ספק יום ספק לילה ור' יוסי קנר
דאות כוכבים דודאי כס גדולים, אך כיראים לא גריס כ"ל
איכ' יוסי אלא איכ' יוסי ד"ר אבין וכו' מכאמוראים ומשמע
דנראה פשיטא לן איכ' כוכבים קטנים ולגירסתא דודאי
קש מכ דקאמר בגמ' וז"ל וכו' קי"ל דמד לכ"כ יומא כוא.
והנה נראה דכיראים מפרש בחזקת אחד ד"ס חילוק בין כיכי
דכתיב ערב וקין כיכי דכתיב יום, דכיכי דכתב רחמנא
ערב כמו גבי שנת דכתיב מערב ועד ערב השבוע שבתהם כחם
כ"י דין ספק בבין השמשות דדילמא חזון שקיעת החמה מחיל
הערב, אכל כיכי דכתיב יום ולריך רק לקבוע אס' כוא יום
כחם תליא באלת כוכבים דוקא, ולכן כיכי דכ"י חלוי בחילופי
הימים כמו גבי זכ כ"י ב"כ בן השמשות ספיקא דדינא משום
דכ"י דכתיב ויכי ערב ויכי בוקר חזון חילופי הימים מחילין
מערב ועד ערב ולכן לאו דוקא לפניי שבת אלא בכל ענינים
דחלוי בדין חילופי הימים חליון בדין ערב ודין ערב כ"י ספק
או מחיל בשקיעת החמה או באלת כוכבים, וגם כ"י ספק
שנא מקל' בן השמשות מן היום ומקלחו מן כלילת כמבואר
שם, אכל לפניי מכ דלא חלוי בחילופי ימים כמו לפניי קדשים
דכלילת כולל אמר כיום דכתיב בחולין פ' אחוה וז"ל וז"ל
לנו רק לדעת אס' נקרא יום כ"כ קי"ל דנקרא יום עד לכ"כ,
וא"כ דמניא בן השמשות ספק מן היום ומן כלילת כינוי דשייך
ללילת אכל שם יום עליו עד לכ"כ, וז"ל כוא דאמרינן בגמרא
ה"פ פסחים וז"ל קי"ל דמד לכ"כ יומא כוא.

לקריאה במגילת שופר ולנסילת לולב לף דכולכו שייכי
בדין חילופי הימים וא"כ אינו כשר ככו אלא עד שקיעת החמה,
ועל כך מחנתינן דתנן דכשר מעלות בשאר ילפינן מכך קרא דואנחנו
עושים במלאכה מעכ"ל, אפשר דכ"ל לא דייק מחנ"י כיון דכנר ידעינן
טובא דמשקיעת החמה כ"י בן השמשות וכ"י ספק לפניי דין חילופי
הימים דתנן במכ מדליקין ספק חשכ ספק איכ' חשכ.
אך לפי"ז כ"י אפשר לומר לכאורכ דא"כ אס' כיכ"ש שייך ללילת
וליום שני, מ"מ לפניי דין תקיעת שופר יכ"י אפשר לתקוע
בו תקיעת של יום שני משום דנחשב יום ולא לילה וקרינן ב"י
יום חרוש ואס' יתקע לפי"ז בשני כיכ"ש וז"ל ממ"י, ואפשר
דמ"פ כיון דכתיב יום חרוש וכו' לכס ולריך לתקוע ביום ולא
כ"י בערב וכלילת לכן א"כ דלדין מכ דלריך יום אפשר דנקרא
בערב קודם לכ"כ כגמור ג"כ יום וזכו ספיקו של כיכ"ש אכל
כשאמר חורב יום חרוש ככוכב כוא כיום של אחר כלילת,
ולא מכ שכוה תחלת בערב קודם כלילת וכן גבי לולב, ואמר
זמן רב שפידשו קברא זו לחלק בין דין יום כ"ל עלמו ובין
חילופי הימים וכמשיכ דזכ מלאחי ב"כ לכאון בעל קור זמנים
שכתב ג"כ בארובכ דכתיבו ממש, ומיישכ דזכ דכ"ל כמכ"כ
אכל לדכתיבו כן כוא גם שיטת כיראים ודכתיבו מבוארים ברווחכ.
והנה לפימשיכ נכונים דכ"י כיראים דא"כ דקובר לכדיא
דמתחלת שקיעת כנראה כ"י לילה מדאורייתא ודין בין
השמשות כוא קודם השקיעת משכתחיל לשקוע כשיעור ג' רצעי
מיל מ"מ לפניי דין קדשים לפניי זיכא וכקטרת קומץ חלוי
בדין ספק השקיעת דכ"י לילה בפ"פ, ולזכ כהן כיראים שפיר
דיום זיכאם ככ"י דעזרא ילפינן ויום דעזרא מפרש לכדיא עד
לכ"כ אלא שפירש לן כיראים דלכ"כ דעזרא אינו כמו לכ"כ
דעזרא דלכ"כ דעזרא כינוי החמת לאחם כמכ"י כקיע ושיטתו
מחילין לאלת חיקף בשקיעת החמה אחר ששקע כולל, דאז
כנר אפשר שיתראו ג' כוכבים לשיטתו, ואלת כוכבים דעזרא
כינוי יליאח כל כוכבים כמו שכתב כיראים באריכות.
והנה כיראים כ"י אח"כ וז"ל דאמרינן פ"י ב"מ אר"י אמר
שמואל כוכב אחד יום שנים בן השמשות שלש לילה
ופ"י ר"י ד"ר אבין כוכבים ביונים כ"י פירשו אס' חראכ כוכב
אחד עדיין לא החילו כוכבים לכנס כמכ"י כקיע כ"י אכל
אס' חראכ שנים בן השמשות ויש לחוש שכתב שיעור כ"י מילין
שכנר החילו כוכבים ליכנס כמכ"י כקיע מנפנים ולרדת,
שלש לילה אס' חראכ שלש ודאי החילו כוכבים לרדת לשול
כלילת, ולפי דכתיבו שכתבו דכיראים מחנ"י שכל כ"י מילין
לילה וכ"י רצעי מיל כוא קודם גמר השקיעת איכ' דכתיבו אלו
קיתרים לזכ שכתב לכדיא שכל כ"כ ספק של בן השמשות כוא
שנא נכנס כנר כשיעור כ"י מילין ומוכח דקודם לזכ לא כ"י
בין השמשות, אכן כדבר פשוט דכיראים מפרש מימרא דר"י
אמר שמואל דכוכב אחד יום דכוא אליבא דר' יוסי ור' יוסי
לית ל"י כלל כ"י רצעי מיל וקובר דכיכ"ש ככרף עין אלא מכיון
דלפעמים אי אפשר לנאמא ממש גמר כתכסות כשמש ונפרט
שכוא עומד אחורי כ"י וכשמש אחורי ככר וככר מפסיק בינו
לבין כשמש ומסתכל כוכבים וככר רואה כוכב אחד אז אין לו
לחשוש כלל דמכיון שלא נראה אלא כוכב אחד, ודאי עוד יום
אכל כשנראה שנים ככר יש ספק אלו כ"כ החסיל כשמש
ליכנס כמכ"י כקיע וזכר כוא כשיעור כ"י מילין דכוא ודאי
לילה ולכן כוא בן השמשות משום כספק, אכל אס' יש ג' כוכבים
ודאי לילה דודאי כנר נכנסו כשיעור כ"י מילין.

והנה ראיתי להעתיק כאן מכ שכתבתי לפניי זכ לידידי
בגרי"מ טוקלינסקי שליט"א. פ"ס כיכ"ש.
(א) ב"מ' א' ככא דאמר בירושלמי ריש ברכות ר' חנינא חנניא
דרבנן כ"י כמכ דאח אמר בערבית נראה ג' כוכבים
אמפ"י

אבן הלכות ק"ש פרק א האזל יח

דכתיב וטבר אמרין טבר וימא לכן מפרשין ונא בשמש לא כשמש דכור בוא בשמש אלא בוא אורו דכור בוא אור בשמש ומכ שכתב ודחוק לומר דכא גופא קמ"ל דזמן לכ"כ טבר כיום חדא דזכ ידענו מואחר יאכל דבר זכ לא כבנתי כלל דמכ אנו למדים מואחר יאכל כל לא כתיבא ככ קרא שיעורא כלל מוד כתב ועוד איכ ליל למילך דלילא כוא לכ"כ מקרא דנחמ"י כנכ נאמת בגמ' דמגילא לא ילפין כלל מקרא דנחמ"י על לכ"כ אלא על פכ"ש ונחוק' ריש פכ"ש כוא שכתבו דמשיכ קי"ל דעד לכ"כ יממא וכבר דקדק מעב"ת בגמ' ד' כחוק' בשם כמברש"א דכחם אמרין וכו' קי"ל מקמא דמיתאי קרא דנחמ"י ועיין בפ"י שחירך דנאמת פריך בגמ' וכו' קי"ל מעשיטות הלכה ממעשים בכל יום אלא דחוק' כתבו מקור כהלכה ועכ"ל בגאונים אינם מוכרחים לדברי כה"ס.

מה (י"ט) מה שחוקר מעב"ת בפ"י ובפ"ז ע"ד במקומות בגזכוכים ובמקומות כממוכים א"ס לריך לחשוב כמו מישור, ופשיט אללו שמקומות כממוכים כיו כמו כפסק חומה, ומקומות בגזכוכים מקחבר לו שאין מוכין בגזכוכ' ומפרש כא דארי' בשבת קיי"ס יכא חלקי ממכניקי שנה בטבריא וממולאי שנה בלפורי, שציקר בשבת כוא על טבריא כעמוקא אכל דבני לפורי כוא מעיקר דין.

והנה אף שכתבו אולי יש לכ מקום אכל מכיון שכתבו ר' גנ"י ק"ש מאד ומפשות דברי בגמ' מוכח דבין לפורי בין טבריא כס לכחמיר דאליכ ליל לכזכיר לפורי כלל, ואין לומר שכוונת מכניקי שנה בטבריא שס' מולאים שנה בלפורי, פ"י אלא שכולים מטבריא ללפורי, וכמ"ס כריי מ"גש שס' שכתבו אהר' ובני טבריא לבדם אינם יכולים לשבת דאף שמתמירים בנתיקתו מקילין בליאתה, כנכ זאת אי"ל לו לומר דליטת מעב"ת שנטבריא לריך מדינא לנכות כעמק איכ בודאי לא חללו שנה ובודאי אמרו לכס חכמים לנכות כעמק כמולש"ק, ועוד דגירסתנו היא וממולאי שנה, ולפ"י כי ליל ומולאי שנה, וע"כ ככוונת יכא חלקי מזכית כמכניקים בטבריא ומזכית כמולאים בלפורי, ומעמק אף ולכאורכ קברתו נכונכ אינוכ מכרת כלל, וכלא במגל או גבעה פשוט פ"י בני אדם או בשבת בלפורי רואכ אזי שגם דעת כחרי"ב נוטח שמכין בגזכוכ' (וכן גם מקחבר ב"קברא שא"ל דנמקוס אחד יכ"י למטב שנה ולמעכל עדיין מיל) ואיכ אינו מוכרם גם כבר הכנרנא ביד"ש שיכ"י שוכ דינו מנכס או מגל כעשוי בידו בריא, ובכלל אינו מכיר בכחלוק שמחלק בין עומק שמכין מדינא את כיסוי הכרים לבין גזכוכ' שמדינא אין לנכות את בגזכוכ' ולדעתו כס' שגזכוכ' מתחלפת כהצב לכחככות כך גם בעמק ממכרת לכחככות ואס כחליט בעימק שאין להתחשב עס כביקוי מדינא כך גם בגזכוכ' אין להתחשב עס בגזכוכ' ואולי נאמר לחלק בין מקום שבהפרש קטן לבין מקום שבהפרש גדול, א"ס אפשר לעלות או לירד (בזמן כהפרש ש"ס בין כמישור לאוחו כמקום) ממנו למישור לפני השבת או בקיף בשבת חושבים שס כמו כמישור וא"ס אי"ל לפלות בזמן כהפרש אפשר שאין מוכין, ואולי יש גם לכסביר עפ"י משי"ב כרי מ"גש דטבריא ופורי אין ציוכס תחום שנה, ואין זכ דומה לבגל שביא עמוקא וככסכ שס בשמש קודם כדאיהא בירושלמי פ' תפילת כשפר שאין דין אלא לפי מכ שכו"ס שס בלוחו כמקום (עיי"ש פ"י ס' חרדים) ורק טבריא ופורי שאין ציוכס תחום שנה לריך לבניס מדינא על מקום כממולא, (ואין תימכ גם א"ס נאמר שגזכוכ' כנכ כוא תחום שנה אף שחחומין דרבנן), עפ"י מכיון שמשמעות דברי ר' יוסף היא שמשקיר כדן מוככ את בגזכוכ' ואת כעומק, אי"ל לכחליט שאין לנכות דבר כבינע לחלול שנה דלורייחא.

ולדעתי אפי' במלות מילכ לא בייתי מורכ (כמ"ס מעב"ת בפ"ז) למול בשבת א"ס נולד בשבת שאפי' כלוח (במשכן כשקיעה האסטרונומיה) כוא כבר אחר כשקיעה רף

שנמקוס בגזכוכ' מוד טרם כיחכ כשקיעה בלופק כי"ס, ולדעתו לא ילא זכ מכלל ספק דלורייחא, ומכ שמקחמך כנכ כתיב גם מעניי ס"ס ק' א"ס כוא ביכ"ש וס' כרי יוכי וכו', כנכ כבר כתב גם כחרי"ב בעלמו דחז"ל לא עשו ס"ס לפקוק כרי יוכי בלרוך כספק דביכ"ש, ונטעמא דמילחא כנכ כשוכ דכוא מנכ אחד, ברס שכפי כמנאר כפמ"ג צו"ד ס' ק"י כמחודשים חות ג' דפלוגתא דרבוותא כיו ס"ס א"ס כפק אחד מחיר ויחר וכי' זכ כיו ספיקא דדינא דל"ל מכני ס"ס, וגס אין ללרף אפי' לקניף את חזקת יוס דכבר כלריכו כאלחויים ובראשם כמלימ דכספיקא דדינא לא מוקמי' בחר חזקכ משום דכחזקכ לא חכריע כדין, ואפשר גם לומר דביכ"ש כיו ספק כמו כיו ואלודרגוס שכו"ס ספק בעלכ, וכמו כמקדש אחת משתי לחיות לדיון דכיו קידושי ספק שאין יכולין לכחבר, ורלחתי עדי' לכרז ר' יכוכף שוארן כספרו וממילא יש לומר דספק כנכ אינו מלטרף לס"ס.

אכ"כ נאמת דבר זכ כוא מחלוקת בירושלמי ריש ברכות דאמר שס אמר ר' מנא קישית' קימי ר' חזקי' וכו' מאן חנא ראי' נחלקת לשנים וכו' אמר ל' קישית' לכשיבוא אלי' ויאמר זכו בין בשמשות מאן פליג, ועיין בפ"י בעל ספר חרדים פירושו דמי יאמר שאליו יברר רק מחי בין בשמשות ולא יברר כלס כספק של בין בשמשות, נאלא דר' חזקי' סבור דאליכו לא יברר ספיקו של בין בשמשות בשביל שכו"ס ספק בעלס ור' מנא סבר דיברר משום דכיו ספק צדן.

וא"כ כנרנא זו לא נוכל לומר אלא לרי חזקיס ולא לרי מנא, ולכן נראה דמכ דלא ילטרף ספיקו של ביכ"ש לס"ס כוא עפ"י משי"ב כחוק' צ"ק דף י"א דכיו דכיו תרתי דכחרי לא מלטרף לס"ס [ואף דכל ספק צפ"ע יוכל לכיות מותר ספיקו של ביכ"ש ולא יכיו ודאי איסור דגס שס דבדרי כחוק' אין ככוונת שיכ"י ודאי איסור אלא דיכ"י ודאי ספק איסור דא"ס כוא זכר ולא ילא רובו ציוס ראשון שניכס מוארין, וכחנתי זאת בשביל שרלחתי לא' מגדולי כאלחויים שטכ דבדרי כחוק' דלא כיו תרתי דכחרי אלא א"ס יכ"י ודאי איסור] וכי' כפק של ביכ"ש יוכל חמיד לכלטרף שס לבקל משני כלודים דמול"ש נקל כפי איסור שנה מטעם שמה כוא לילכ, ואף דאכתי ספיקו של ר' יכודכ ור' יוכי לריך לכלטרף לס"ס (ועיין בש"ס ש"א פ"ז שכאריך בענין ס"ס שאינו שקול וכחליט דאינו ס"ס) מ"מ י"מ מספיקו של ר' יכודכ ור' יוכי ללחר ביכ"ש דר' יכודכ דלדידי' כבר לילכ ונוכל ללרף זכ צ"ס כספק איסור שנה, וכן ספיקא של שיטות בגאונים ורי"א לכלרף לס"ס לבקל דשמה כבר כריח, כיון דבמל"ש עבדין כשיטת בגאונים דמטיקר כלככ כבר בנורכ שיטכ זו ואין אנו יכולין לעשות משטת ר"ת ס"ס כיון דגס כוא ס"ס דכחרי ומכ"ש כפיקו של יוכי בגזכוכ' אין לכלטרף לס"ס דעדיין לא כוכבע ספק זכ לא בש"ס ולא בפוקקים וכו' ספק חקרין ידיעכ, א"מכ רלחתי דכנ"ס כפי' רס"א כנכ לכדיא דלא מלטרף כפיקו של בין בשמשות לכפק ספיקא, לא כמו שמשמע ממכ שכתבו דבריו כמגן אבות כחידושי לשבת ל"ד.

(כ) ובמה שכתבתי מפקפק אנו גם ככחלטת כחרי"ב בפ"ז בנימול ביכ"ש צדיענד שאין לריך לחזור ולכטיף דס בריח, ולפ"י שכתבתי אין ספיקו של ביכ"ש מלטרף לספק ספיקא ודין נימול כלילכ א"ס לריך לכטיף דס בריח, בודאי כוא ספיקא דפלוגתא, ויש לכאריך קלח דבדרי כשאל"ה ואכמ"ל.

הלכה ג' אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי

השבת מצד רחוק המקום, פשוט וברור שאסור
אף לטנוס שאנו בני מצות, וכי חנך המלה ערר
מתוך מצות שבת, וגם זה הוא כמצוים אותם לראו
להחמיל בהמנון אף באופן שיהיו שבת, ולכן ראו
הז' להטנוס לזכר כזה שהוא לא חנוך למצות אלא
אודרה לטנוס להיפטר ח"ו, ואם תביע לא יושפע
וחקע המנון שהוא אודרה קליקל והעברה על זה
באסור שבת המטרה והמניין אין בבזה לטנוס צדקה
רק במחאה בדרבים, אינו דוחה מה יוכל בחרה
לעשות ענין, אבל כפי שיש צורך בכל חנה לזכר מה
חובב האסור ואם ידעו איה עצה שיוכל להט
זה הוא יחמיר להט זה ולבטל את המנון שנונה
חולל שבת, ובדואי כל וכן שיהיה המנון יש להטרה
לזכר עם כל אחד מהלדים בזה שיש בזה
אלי יתעל זה לאחרים מהם כי זהו מצות חובת
למטה ידעו.

הז' באותו הענין אף שהוא מצד חובת חמירה והז'ים
הוא לילה באותו הענין ולכן רק סמך להז' זה
המחיל בשעריה, ושא' בשערי לא סמך ע"ז משום
ולאחלה יש להחמיר משום סיג העלה לחשוב
בשערה, הריא הואיה כמכריז ששלח את חלקי
שא"ד יוסי משפט דאנו מדינה וגם לא אסור
שדבנו אלא שהוא למעלה ולטנו שפע לעצמן
שלישן הוא חלקי הוא משפט לשון חז"ל, וכן דאיה
החז"ל מה ריש בבורה שליב אסור, וגם דאיה
משפט להחליק שבין שקעה לערף, וגם דאיה
להחמיר להחלה לטנו למעלה והכונה דבריו משא.
אך נראה ורש"י המביא שם בעיר שבורה בבחור
אמר מהר"ל שהז' רק לענין עצם ההיה להחמיל
אז עברה שהוא עוד מביא וטובר המביא ושלח
בשערי' יש להחמיר להחלה לחשוב בשערה
החמה משום שעה בוא אבל מה שלאחר הז'כ
הוא לילה לא סמך שם בשביל החמיר שגשגו בזה
אם יחשב לילה בזה שגשג ע"י הכוכבים ומה
שלא כתב המביא שיש חלק לענין זה רק ע"י
שבורה בבחור לעיר שישבת במקום אף משום שלא
שכחו עיריה שישבת זאת הכוכבים בשביל היותם.

ולכן חלה מדינה חלוי הנבחה השבת אף
במקומה המוכרם כמו על החרים והחזקה שבת
חלוי בבזאת הכוכבים כפי המקום אף שהוא מצד
המכונה ולשמה יש להחמיר לטנו במקומה המוכרם
כפי שיקדם אף שהוא בשביל החרים ברחמיה
בבבאי, ולשמה היתה יש להחמיר גם ביצירה
על צד"כ שנקיים החרים כיון שנקיימם סמכים
אף שהוא סיג לטנו כמו שא"ד יוסי וכן ראו לעיל
חורה והמנהג.

וכן יאמר המביא א"ח ט"י ר"ס ט"ז כ"ב, וא"כ
אין הורה למר חזק שורא משם זה אלא להענין
הז' בכוכבים דכשרא' ג' כוכבים ביונים הוא לילה
ושורא דהכסף העליון הוא לענין יתור משעורא' ג'
כוכבים חלוי זה בהקיימות ולעיל אינו קדם
יש ליום להחמיר עד לקבל ענין העליון זה סמך ר"ז
גאון, ולכן במבוא היה משפט המדמה מני המורה עד
שחכסוף העליון מצד שורא בבזאת מני יתור מני
כוכבים ביונים והם היו בקצאן בכוכבים והיה
לום מדינה להוציא השבת בבאי' ג' הכוכבים אף
שענין אף הכסף העליון ואולי גם לא החתה אף
משפט המורה לקבל ענין ענין שבורה השבת עד שנקיימם
החתה העליון לטנו למעלה מהמה שענין זה' אף
גדול גרמה כיום, ו' יוסי אמר שלמפ' זה' גם לאיש
מביא להחמיר עד שחכסוף העליון גם ביצור
אף שהוא במורה לגורו רש"י יש מעלה בזה דלעיל.

ואולי גם כונה רש"י כ"ב גאון שהוא רק לטנו
למעלה גם ביצוריו המביא ר"ז גאון המפורסם
גלסן דבריו רש"י המדמה לענין ביצוריו לא נעשה
המדינה ביונים, אך המביא רש"י שבורא נעשה
שום משפט שער אחר רש"י ע"כ שבורא דרנה
הז' גאון, ולמה שבורא נעשה שבורא דהכסף דרנה
לאאין בקצאן בכוכבים שחזרין עד אחר השער
דכסף אף בקיימות שורא שחכסוף העליון דהכסף דרנה
כמו ביצוריו שכוין שאנו מביא בכוכבים אסור לו
לסמך על השערות ויצאין משפט כוכבים הם קדם
על אחר שחכסוף העליון משפט ומה שביצוריו היה
רק לטנו למעלה הוא משום שחזר בקיימות שבים
המביא אלא להמיר בקצאן הוא מדינה מדין מסק
וגם איסור מדינתו אלאחר שיצא המסק מלבו של
יסמך ע"י כיון שיכול לזכות עד אחר שחכסוף
העליון, אבל אף אם נקט המביא שער דהכסף
יקשה צד"כ מה שלא נקט המביא בכוכבים שאין אסורין
שענין זה לאשיות בקצאן בכוכבים שאין אסורין
אלא עד אחר הכסף העליון, ובאחר שכל אסור
משה על שחכסוף אין ראה שפלי ע"כ שבורא
לדעת חז"ל נאמן.

למה שבורא נעשה רש"י כ"ב, וא"כ
המביא כ"ב ר"ז הוא בעיר שישבת בעסק דער
מסך לצאת הכוכבים היה מסמך בשעת הדחה בבזאת
א"כ שבורא נעשה לילה מסמך דלדנה ענין יום
הוא כיון שהוא רק מצד הסמך החרים אבל הוא רק
קדם צד"כ בבזאת הענין, ולשון לילה שאמר הוא
בזאת בבזאת דזה הוא קדם צד"כ, אבל אחר

משה פיינשטיין
סוכן צ"ח

באור איסור שיש בהחלטה אנשים שיבואו
להתפלל בבית"ל בשבת כשדורעין
שיבואו במאשינעס

כ' לעומר תשי"ג
נשאלתי מהרב ר' נחמדי קאלבאן מדעסאטאס אם
יש איסור למי עור להחמיר אנשים שיבואו
להחמיל בשבת להחמיר כשדורעין שיהיו חשבה
במשינעס במאשינעס, והשבה דלחמיר את החזקים
באופן שאין אפשר שיבואו בלא חלוי שבת והא
אסור, והוא עוד ברור שאסור למי עור שיהיה
עוד באיסור מדינה, ואף שאסור מדינה לחיוב סקילה
הוא רק מדינה לעבור עכ"ל, כ"כ לענין האיסור
וענין כלפי ששאר בכל החומר שאין מועדן לטנו
יש בכל האיסורים כמפורש במהדורין דף כ"ט שולח
ר"ש בר גמון א"ר יונתן מנין שאין מועדן לטנו
במחשבה המדינה אף שלא היה חזק ע"ז אלא האיסור
אחלה מנין הדעה חזקת שאסור מדינה יש לכל
עבודה אף שאין עונשין בדיני אדם רק על מדינה
לע"י, אבל בדיני שמים נעשה, ולא להמיר עליו
מגורא.

ואסור למי ע"י אף באינם החזקים כ"כ כשדורעין
שיחמיל ליל בלילים ויסע במאשינעס אבל איסור

משה פיינשטיין
סוכן צ"ח

בע"כ שרואים לעשות מנין עכור חזק
ולדלים ובזר שיבואו במאשינעס בשבת

י"ג חמה תשס"ו.
מפי' יודי דהר מהר"ר אריה משה אלי
קמליאן שליט"א
הנה דבר רצון המביא לעשות מנין עכור
חזקים, לחכם שבור שיבוא במבוכות וחלול

לענין צאת הכוכבים דזה חלוי כראית כוכבים וכו'
גראון באותו המקום ג' כוכבים ביונים היה לילה
אף שהוא מצד החשבה שבה בבאן מהר"ל, ולכן לדנה
היה צריך להיות כמביא הנבחה שבת כמו ביצוריו
לענין צאת הכוכבים היה קדם חזק כשדורא' ג'
הוצאת שבת לענין השקעה ג'כ ביצוריו, אבל
כוכבים ביונים כמביא אף הוא דוקא כשלא נמשך
זמן השקעה ביצוריו יתור מדינה ג' כוכבים
ביונים כמביא דאם היה נמשך יתור לא היה
אסור להחמיר לילה כיון דיום משפט הוא שענין
לא נשקעה המה אל כיון שהשקעה ביצוריו היתה
קדם ראית הכוכבים כמביא נחשב לילה במביא
בראית הכוכבים שם אף שהוא רק וכן קצר אחר
השיבות השקעה לדנה שהוא אחר השקעה רציוני.
אבל המורה כמביא לקדים מצד שסבורין שחשבה
לכנסים שבת מוסר ששקעה אאלם בשביל החתה
החרים ולא החמיר בהוצאת שבת כיון דבמקום
אין לחוש דאם כבר ראו כוכבים שם, ו' יוסי אמר
שיש מעלה גם במביא להכתי בהוצאת שבת כמו
ביצוריו מסמך וכו' זהו סמכוין כרי שלא נבוא לקבל
ביצוריו כשיצא כמביא הוא חול אף שידע המסק

אף למי נמצא שביצוריו עשו כדיון ו' יוסי
אמר שיש מעלה גם ביצוריו לקדים כמו במביא
שלא יבוא לחלל במביא כשיצא שביצוריו הוא חול,
אף שהוא במורה לגורו דאם מדינה גם במביא אין
מחויבין לקדים כ"כ יש מעלה בזה דאם לא אמר
שאסור אלא שהוא מעלה ויש שכן לזה שם בשביל
חשש רחוק דאף הוא מעלה, והו' היה פירוש נכון
בכונה רש"י לכן הוא דמביא כתב וטבורין שחשבה
ובא דביצוריו לא כתב שסבורין שהוא יום משפט
שהוא מדינה אבל דבריו ר"ב נטום נאמן, ואם משפט
שם נאמן במביא שבת ביצוריו היה רק לטנו
והוא מעלה ולא מדינה ולבארה קשה טובא דאם
עד שחכסוף החתה העליון הוא מדינה חל' יוסי
הוא עוד מסק יתור.

וצריך למר שסוכר דשני השערות דהכסף
החתה העליון הוא ד' כוכבים ביונים ורחמיה
אמר ר' יהודה אמר שמואל דף ל"ז והז' ליה
בשבת שכל כוכב כוכב מביא משפט ח"ו בשם חז"ל
דשים שחזר ששורא הוא חזקת, והחזקת העליון ענין
לא נקט ששורא דהכסף החתה העליון ענין, ויש
שילבארה יקשה וא"כ אף שאלה ליום הכוכבים
וצריך לומר דלאלי שקעה לום הכוכבים
או שלא בקיא בכוכבים מי הם הכוכבים ידעו ומה
בז"ש חז"ל חלילה מהעליון דהכסף החתה העליון

אף למי נמצא שביצוריו עשו כדיון ו' יוסי
אמר שיש מעלה גם ביצוריו לקדים כמו במביא
שלא יבוא לחלל במביא כשיצא שביצוריו הוא חול,
אף שהוא במורה לגורו דאם מדינה גם במביא אין
מחויבין לקדים כ"כ יש מעלה בזה דאם לא אמר
שאסור אלא שהוא מעלה ויש שכן לזה שם בשביל
חשש רחוק דאף הוא מעלה, והו' היה פירוש נכון
בכונה רש"י לכן הוא דמביא כתב וטבורין שחשבה
ובא דביצוריו לא כתב שסבורין שהוא יום משפט
שהוא מדינה אבל דבריו ר"ב נטום נאמן, ואם משפט
שם נאמן במביא שבת ביצוריו היה רק לטנו
והוא מעלה ולא מדינה ולבארה קשה טובא דאם
עד שחכסוף החתה העליון הוא מדינה חל' יוסי
הוא עוד מסק יתור.

וצריך למר שסוכר דשני השערות דהכסף
החתה העליון הוא ד' כוכבים ביונים ורחמיה
אמר ר' יהודה אמר שמואל דף ל"ז והז' ליה
בשבת שכל כוכב כוכב מביא משפט ח"ו בשם חז"ל
דשים שחזר ששורא הוא חזקת, והחזקת העליון ענין
לא נקט ששורא דהכסף החתה העליון ענין, ויש
שילבארה יקשה וא"כ אף שאלה ליום הכוכבים
וצריך לומר דלאלי שקעה לום הכוכבים
או שלא בקיא בכוכבים מי הם הכוכבים ידעו ומה
בז"ש חז"ל חלילה מהעליון דהכסף החתה העליון

תשובה: לענ"ד היה צריך למלא את אותו מקום בבגד או בצמר גפן באופן שלא יהיה ספק בדבר שאם יצא משהו מהחדר הפנימי שלא יהא אפשר למוצאו על הבגד או על הצמר. אמנם כיון שכל דין מוך דחוק הוא חומרא בעלמא, כמו שכתוב בשו"ע יו"ד סי' קצ"ו סעי' א', וז"ל: ולעולם ילמד אדם להחמיר לכתחילה בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק, אין צריך להחמיר יותר, ובפרט נשים שלנו שיכולות לגרום לעצמם מכות ופצעים. (ולמעשה, לאחרונה אני מורה ובא שלא לעשות מוך דחוק כלל, וכבר כתבתי על זה בקיצור הלכות נדה כאן).

גדר לבנים ונקיים

שאלת וז"ל: האם לבנים הם לאו דוקא והעיקר שיהיו נקיים, וכל דבר שאפשר לה להבין ולראות שהיא רואה דם ולחקור ולדעת אם היה לה הרגשה וראיה סגי.

תשובה: זו טעות גדולה, ונקיים שנקטו הראשונים הכוונה גם כן ללבנים דוקא, אלא שאם היה כתוב לבנים לבד, היה משמע מכובסים שיצאו מן הכביסה, וכשאומר נקיים הם לבנים אפי' שכבר לבשה אותם אבל הם נקיים, ועיין במקור ההלכה ותבין. ובגד צבעוני ונקי אינו מועיל כלל, ולכן מה שעלה בדעתך ללבוש צבועים נקיים הוא טעות.

הפסק טהרה באוירון

שאלת: אשה שהפסיקה בטהרה בהיותה על האוירון, ובגלל גובה האוירון היה אפשר עוד לראות את החמה בזמן שעשתה ההפסק בטהרה, אולם באותה שעה למטה בארץ כנגד האוירון היה כבר חשיכה, האם נחשב ליום באוירון או לאו. [וכן לענין תפילה ובכל דבר דבעי יום].

תשובה: כפשוטו כל שהיא רואה החמה - בודאי הוי יום, והרי זה כאדם הנמצא בראש ההר שאצלו הוי יום כל זמן שרואה פני החמה. אך מה שצריך עיון הוא מה שפירש"י בשבת [דף קי"ח ע"ב] על מאמר ר' יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא ומוציאי שבת בציפורי, ופירש"י שם בד"ה ממכניסי שבת בטבריא מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשיכה וכו', ע"כ. ונראה מדבריו דאע"פ דעמוקה וחשכה שם לא אמרינן דהוי לילה אלא אזלינן בתר מקום הגבוה, ואינו מוכן כלל למה, ובפירוש הר"י מגאש [בתשובה סי' מ"ה] הובא שם בגליון הש"ס, שכתב: יהא חלקי וכו', היינו עם אותם שבתחילת שבת המה בטבריא ובאפוקי יומא הם בצפורי עיי"ש. וזה ודאי משמע דלא כרש"י ועדיין לא מצאתי מי שידבר על זה.

הפסק טהרה שהיה בו שאלה ואבר

שאלת: אשה שהפסיקה בטהרה והיה לה ספק שצריכה להראותו לחכם, והמשיכה לספור ז' נקיים ולבסוף אבדה את העד, האם הוי ספק דרבנן לקולא.

תשובה: כיון שנסתפקה אם היה עליו מראה טמא אין זה נקרא ספק דרבנן, דהא לא ידוע לנו שהפסיקה בטהרה ועדיין היא בחזקתה.

לא צריך ז' נקיים סמוך למבילה

שאלת: אם יודעת אשה שאם מתחלת לספור השבעה נקיים היום יחול ליל טבילתה כשאין בעלה בעיר וממילא לא תטבול, האם תמתין מלהתחיל בספירה עד שסוף הז' נקיים יהיה בזמן שתטבול.

תשובה: איני רואה צורך להמתין, ויכולה להתחיל לבדוק מיד ולאחר ז' נקיים תלבש בגדים צבועים. ואם רוצה יכולה לטבול לפני שבעלה יגיע, זאת אומרת מיד שתסיים השבעה נקיים או שתחכה שיבא ואז תטבול.

לא צריך הפסק סמוך לז' נקיים

שאלת: עשתה הפסק טהרה ונמלכה מלהתחיל הז' נקיים האם צריכה הפסק חרש.

תשובה: אין להחמיר בזה כלל, וכבר דיברו בזה האחרונים. עיין בסדרי טהרה וחווה דעת ולחם ושמלה בסי' קצ"ו ועוד.

חזרה בה באמצע ז' נקיים

שאלת: באשה שאינה שומרת תורה ומצוות, והסכימה לספור ז' נקיים ולטבול, ובאמצע השבעה נקיים חזרה לסורה ולא רצתה לא לספור ולא לטבול, ואח"כ השתכנעה שוב לעשות כרת, מה דינה לענין הז' נקיים.

תשובה: לענ"ד יש להניח לה לטבול ותציל אותה ואת בעלה מאיסור נדה, ובתנאי שהיא יודעת שלא ראתה דם כל הזמן, ומה שהסיחה דעתה בינתיים אין זה כלום.

לספור ד' ימים במקום ה' במקום הצורך

שאלת: באשה שנוהגת כמנהג אשכנז לפסוק אחר חמשה ימים, שצריכה ללכת לשמחת נישואין וה"ה מצוה אחרת ובאותו לילה יחול ליל טבילתה, האם יכולה להפסיק בטהרה לאחר ד' ימים או לאו.

קו

מועדים

תנועה סימן קנג

זמנים

היה. והוא נעשה ב"ח נמי מצי לפני הזמן כשאי אפשר בענין אחר שיעקר הקיום היה מה שדולק אחר כך. וההולקה שאינו אלא הכשר מצי נמי קודם כשאי אפשר בענין אחר וכדברינו הגיל.

אמנם המצי דהא ההולקה דהיינו ההכשר מצי קודם הזמן כשאי אפשר בענין אחר היינו ההולקה נעשה אבל מ"מ נכלל לוטר דבעינן נמי שדלק תוך הזמן שרק אז יש פירסומי ניסא. וכן במקדש נעשה אי זר והלך בתוך ולא הציח אחר כך במיכל כמצותה נראה ולא נתקיימה מצות ההולקה כלל. וכן מסתבר מאחר שיעקר ההיתר להוליק קודם הזמן ויצא היא מצי שאי אפשר בענין אחר. היינו כשאי אפשר מצי אבל אי כבתה ולא קיבל עדיין שבת מדליק להכשיר עוד פעם. ובערב שבת אם כבתה זקוק לה דבעינן נמי קיום המצוה בזמנו כמ"ש. והמסרה כבר על ההולקה שהמצוה מתחיל במה שמכשיר בהולקה. אבל היינו דוקא אם דולק אחר כך בזמן הדק איטב.

ובספר מה"ל חלקה תנועה איתא. והיא דאדליק לה קודם שקיעת החמה וכבתה קודם שקיעת החמה וזר מדליק לה משתשקע החמה וכו' ע"ש. ומבאר דאף דמהני וההולקה קודם הזמן היינו אי לא כבתה. אבל אי כבתה זקוק לה. והוא הדין בערב שבת אף דאי אפשר בענין אחר ודע. מצי רק כשלא כבתה עד הזמן שאז מקיימן המצוה. אבל כבתה לפני הזמן זקוק לה.

אמנם והחיד מוכיח יסודו מנפרא מפרשת ויש פ"ב דאמרינן שפחילות ושמיים שאין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בתנועה שכבתה אינו זקוק לה ואסור להשתמש לאורה וע"כ ליכא גזירה שסא יטה. ואי נימא כבתה לפני קיום המצוה זקוק לה. הלא זמן המצוה רק בצאת הכוכבים. ואי נימא שאפילו כבתה בעלמא אינו זקוק לה. עד צאת הכוכבים שהיא זמן המצוה זקוק לה. איכא אכתי איכא למיחש שמא יכבה תוך הזמן. וע"כ בערב שבת שזמנה קודם יצא ואפילו כבתה אינו זקוק לה ע"ש ח"טב.

ונראה ליישב דבאמת קשה גם למיד אינו זקוק לה למה שרי להוליק בהני פחילות ושמיים. והא כיון דאיכא למיחש שמא יכבה ולא תתקיים תהא כחצר בשיעור דלכ"ע לא יצא. וכן ביארנו בזה במקרא. רק נראה דאינו מצי שיכבה ולכן לדידן ההולקה עושה מצוה ואם כבתה אינו זקוק לה מצי לן להוליקה כה"ג. אבל למיד זקוק לה צריכים ההולקה באופן שישאר דאי לכל זמן המצוה דהיינו חצי שעה. וא"ש דשאני דין ההולקה למיד אינו זקוק לה מלמיד זקוק לה בעצם יסודו. ולכן למיד אינו זקוק לה כשר גם בערב שבת. ואף שבערב שבת אם כבתה זקוק לה. הלא אינו מצי שיכבה ולהאי מיד מצי דלא בעינן ההולקה כולי האי. וכיון שלא נשתנה מצוה ההולקה בערב שבת מבעלמא. שפיר מהני ההולקה בערב שבת להאי מיד מפני שאינו מצי שיכבה ולדידה מצי בכך כמ"ש חז"ק היטב כי הדברים נכונים.

ומעתה נראה דנכון להחמיר שאפילו הכשיר בהולקה אם כבה ולא קיבל עוד שבת ידליק עוד פעם וכדעת הס"ז ס"ס תרע"ג. ואף שלדעת הר"ן ורשב"א עיקר הזמן ב"ח גם לפני השקיעה קצת ולכן מהני בערב שבת. ולדידנו פשיטא שאם כבתה גם בערב שבת אינו זקוק לה. וגם בביאור הגר"א משמע כוותיהו. מ"מ נראה דנכון להחמיר בדבר שהמחבר ועוד פוסקים סתמו ותפסו לעיקר ההיתר בערב שבת דהוא הכשר שאי אפשר בענין אחר. ולהאי סברא יש מקום להחמיר ולהכשיר עוד פעם אם כבה. כמ"ש. ובמשבצות כאן ס"ס תרע"ג מביא שאפילו קיבל שבת אם כבתה תבירו מדליק לו הנרות אם תבירו עדיין לא קיבל ע"ש. ולדעתו יש להעיר דאולי אפילו אי אפשר לו להוליק מכה אריא דשבת דרבינו עליה לא מהני שלוחות להמצוה כיון דאינו לא מצי עביר שלוח לא מצי משוי. וכן אולי לא מהני בכלל שלוחות בנר תנוכה וכמבואר ברין בפ"ק דפסחים. וע"כ אמינא שאחז מבי"ב מדליק ויצא בלי שלוחות. אבל אולי כיון שהשמן ותחילה שלו אחר נמי מדליק עבוז ויוצא בלי דין שלוחות בכה"ג. ובאר כל זה במק"א בעוהש"ת.

סימן קנד

מה נקרא שקיעת החמה וענינה לגיה וכל התורה

החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין ע"ש. וכן משמע מדברי הגר"א וצ"ל בסימן רס"א וזהו בסימן תרע"ב שהעיקר להלכה שמדליקין כבר מתחילת השקיעה. אבל לא מצאתי להדיא בדבריו אי לדעתו צריכים להוליק

בזמן הראוי להוליק בכל לילה ג"ח רבו תעניות ובעיר הקודש ירושלים רבים נהגין כדעת הרמב"ם להוליק עם השקיעה ממש וכמבואר בלשוננו ספר רביעי דתנועה (ח"ה) אין מדליקין נרות תנועה קודם שתשקע

76

מועדים חנוכה סימן קנד זמנים קז

עם השקיעה דוקא וכשיטת הרמב"ם או לדחיה גם לכתחילה שרי להדליק כל זמן שהחמה שוקעת וחיינו עד צאת הכוכבים.

ומצאתי במעשה רבי שמביא זמן הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה קודם צאתו ע"כ מדליקין קודם תפלת מעריב ע"ש, ומשמע ולא בעינן שידליק כבר מתחלת השקיעה שחייא זמן רב לפני צאת הכוכבים ובפרט באופק חילגא שא"כ וזה למה לומר חידוש לפי שצריך להדליק כבר זמן רב לפני צאת הכוכבים עם השקיעה. רק משמע שמדליק נמי כשהחמה שוקעת קרוב לצאת הכוכבים ויחזק בזה המצוה גם לכתחילה אף וכשר מהתחלת השקיעה כמ"ש, ואולי בזמן הזה דוקא דשיעור עד שכלה רגל מן השוק זמן מאוחר נכון להדליק כשהחמה שוקעת קרוב לצאת הכוכבים שניכר האור ט"ל, אבל בזמן הש"ס מדינא דגמרא כיון שלאחר חצי שעה מהתחלת השקיעה כלה רגל מן השוק הזמן עם השקיעה ממש כמבואר ברמב"ם וא"ש שבה"ז מדליקין קרוב לצאת הכוכבים דוקא וא"ש גם לדעת הגר"א זצ"ל.

וביותר הלא בירד (רס"ו) דעת הגר"א זצ"ל ולדידן דקיימא לן לחומרא כרבי יוסי אין להדליק נר חנוכה לפני צאת הכוכבים ע"ש היטב, וחמדי שהפוסקים לא הביאו דבריו שם, ומ"מ מהאי סעמא יש נזהגין גם בעיה"ק ירושלים לאחר קצת ולהדליק נ"ח כעשרים רגע אחר השקיעה שכבר מדינא צאת הכוכבים או עכ"פ קרוב לזה, כיון שאין דעת הגר"א זצ"ל ושיטתו מבורר כדי צורך. שוב שמעתי שרבינו חזקוניא זצ"ל נהג לאחר ואולי טעמו כהג"ל וא"ש (אבל חלמידי הגר"א זצ"ל שעלו ארצה נהגו לדקוק מאד להקדים ולהדליק בהתחלת השקיעה ממש, ואולי כיון שלפי האופק כאן השקיעה קרוב לצאת הכוכבים סבירי שהיו עיקר המצוה ואין לאחרי, עכ"פ המנהג בעיה"ק להדליק כבר עם השקיעה.

וראוי לברר מה מקרי שקיעת החמה להדליק מאז נ"ח, וידוע דמשעה שהשמש מתכסה מעינינו עד שמתכסה לגמרי זהו לצורך ארבעה מינוט, ולדין בין השמשות עד גמר הארבעה מינוט לגמרי זהו יום גמור מדין תורה וכמבואר בתשובת רבינו אברהם בן הרמב"ם, אבל לענין נ"ח נוכל לומר כיון שמתחיל לשקוע, הלא מחשיך, ואור ניכר, וע"כ זהו זמן הדלקה אף שאינו בין השמשות כלל, וכן משמע מלשון הגמרא, משתשקע החמה עד שכלה רגל מן השוק, ולשון משתשקע חיינו כשמתחיל לשקוע וכמבואר במדרכי דהנה ענין זה דאמרינן בב"מ עד שיעקור חיינו ממי מחולל פיקוסיהו, וכן בשקיעת החמה דנ"ח משתשקע חיינו כשמתחיל לשקוע, נוכל לומר דחיינו שמתחיל לשקוע לעינינו אף שאינו בזה בין השמשות, ומדייק בזה לשון

הרמב"ם, אין מדליקין נרות חנוכה קודם שקיעתה אלא עם שקיעתה ע"ש, וחיינו והעיקר שלא להדליק לפני ששוקע שהמצוה עם שקיעתה חיינו כששוקע לעינינו, וא"ש זה דעתם ולא פירש דבערב שבת מקדים לשקיעה דעם שקיעה החמה הא אסור דזהו בין השמשות, אבל לדברינו מדליק גם בע"ש כבכל השבוע לשיטת הרמב"ם, וחיינו שמדליק כשהשמש מתחיל לשקוע שאינו בין השמשות עוד, וש"ד להדליק אז לשיטת הרמב"ם ולית ליה מצות תוספות שבת, וחיינו ולא כמנהג ירושלים עיה"ק להדליק רק בשעה שתים עשרה לשעון ערבי, דאז שקעה החמה לגמרי וזהו בין השמשות לדיני התורה, ולדברינו להרמב"ם מדליק כבר קודם כשמתחיל לשקוע ולחולל יבואר.

והבאתי ראיה נפלאה לדברינו שמדליק כשמתחיל לשקוע עוד לפני בין השמשות ממ"ס סופרים (פ"כ ה"ד) מצות הדלקתו משקיעת החמה עד שיכלה רגל מן השוק וא"כ על פי שאין ראיה לדבר וזכר לדבר לא ימשי עמוד הענין יומם ע"ש, ובשבת כ"ב איתא, רביהו דרב יוסף הוה מאחריה ומדלקת לה אמר לה רב יוסף תגיא לא ימשי עמוד הענין יומם ועמוד האש לילה, מלמד שעמוד ענין משלים לעמוד הענין, וחיינו שעמוד הענין של יום משלים אורו לעמוד האש שבא קודם ששקע עמוד הענין ע"ש היטב ברש"י ור"ת, וחיינו שמהאי קרא ילינין דמדליק בשבת לפני ששקעה השמש לגמרי, והוא נמי בנ"ח דמיתנין מהאי קרא, הכוונה שמדליק לפני ששקעה לגמרי וד"ק היטב כי נכון הוא.

ובבה"ג מובא ברין במ"ב דשבת מביא שבערב שבת מדליק נמי אחר חשקיעה שלרב יוסף אינו בין השמשות אלא אחר מירב דמיל אחר השקיעה ע"ש, וקשה הא לפי זה מדליק כשאנו אפילו בין השמשות, וע"כ מוכח שמדליק משקיעת החמה אף שאינו בין השמשות שאין צריך להדליק נ"ח בין השמשות, והוא נמי לדברינו לשיטת הרמב"ם נוכל לומר שמדליק כשהחמה מתחיל לשקוע אף שאינו בין השמשות כלל (הבה"ג גוסא לא ס"ל כן).

אלמגם קשה שהרמב"ם סס"ב במ"ג דחנוכה (ה"ב), וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסלו היה תכנסו להיכל ולא מצאו שמן סהור במקדש אלא פך אחד וכר"י ע"ש, וקשה כיון שנכנסו להיכל רק ביום כ"ה למה אנו מדליקין נרות חנוכה אור ליום כ"ה הוא לא הדליקו או במקדש וצ"ע, ואין לומר שהדליקו או בבוקר ולשיטת הרמב"ם מדליקין במקדש גם בבוקר ולכן מדליקין אור לכ"ה, הא ליתא שהחשמונאים חינו מנורה חדשה וכמבואר בע"ז (מ"ג), ואין מתניין מנורה אלא מהולקת בין הערבים כמבואר במנחות (מ"ט), וחיינו אור לכ"ה, וע"כ צ"ל שההדלקה אור לכ"ה היא בשביל ההולקת במקדש מחר בין הערבים

לח
הא
חסר
רק
ושה
ז"ג
דאי
דין
דמ
ואף
צוי
נאי
גא
וינו
כי
קה
עם
א
רב
ינו
עה
סו
יו
גם
לו
רו
לו
א
ח
ה
ב
ה
ג

העיר שקיעת החמה, ודבריו ליתא שאין דיני התורה לנדה ושבט תלויים בבנינים שבונים ואם היום באורחנים, וראים זמן רב אחר כך לא נשתנה בנה חז' השקיעה, ואומות העולם מחשבין זמן שקיעה בכל מקום בשנה והיינו כפי שנראה במדה על הארץ כבים דוקא, וכן ראיתי בקונטרס מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שגם לפי דיני תורה אין מתחשבין בהר ועמק רק השקיעה תמיד כפי ששוקע שמה במדת היום, ולפי זה בעיר שעומד במקום גבוה אפילו וראים עוד השמש, מיקרי כבר שקיעת החמה לענין שבת וכן לא מועיל הבדיקה והפסק טהרה בנשים שמחשבין כפי שנראה ביום וזהו חידוש גדול.

שוב מצאתי שהדבר מוכח דלא מהגאון רבי איסר זלמן זצ"ל בחשובות מהר"ם אלשקר (צ"ו) מקור שיטת הגאונים בענין בין השמשות, ומסיק שם דמשחשקע החמה ולא תראה אפילו על ראשי דקלים כל זמן שפני מזרח מאדימין עד שיכסיף התחתון לרב יוסף מן היום ולרבה בין השמשות צ"ש, הרי פירש להדיא דלא סגי בשקיעת החמה רק בעינו נמי שלא תראה אפילו על ראשי דקלים והיינו במזרח, דבמצער אדרבה כשיש ראשי דקלים שעומדים במקום גבוה ומתכסים השקיעה מתקדם שהשמש מכוסה ולא שייך לומר אפי' על ראשי דקלים, וע"כ מוכח שאם השמש נראה במקום גבוה מפני שעומד על הר אף ששקעה למטה לא מיקרי שמה עדיין שקיעת החמה, וכ"ש דלמעלה אם נראה אין להתחשב עם למטה רק כל זמן שהשמש נראה לא מיקרי שקיעת החמה. (א)

ומעתה מבואר דבעמק שהשקיעה שמה מתקדם לעינינו, אם סמוך לה למזרח יש מקום גבוה שהשמש עדיין נראה משם גם בעמק לא מיקרי שקיעה כמבואר בדברי הגאונים שהבאנו, והא דקאמר רבי יוסי בשבת קיח: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריה ובמוציאי שבת בצפורי, אף שלדברינו טבריה שהיא בעמק נמי מתאחר כפי שנראה בהרים או עיר למזרחיה, דברינו מדינא, אבל העם במקום כיון שלעניניהם שקעה השמש פורשים כבר ממלאכה, שסבורים דמאחר ששקעה כבר שמה החמה זהו שקיעת החמה וכמבואר שם ברש"י, ושפיר קאמר יהא חלקי עם ממכניסי שבת בטבריה

לשקוע לפני שבת ממש, שחל בגמר השקיעה ששקעה לגמרי דוקא, ומשמתחיל לשקוע עד הסוף לערך ארבעה מינוט, והוא מקבל שבת בהר שרואה השמש ספי ברגעים אחרונים לפני ששוקע לגמרי דהוי בין השמשות, ומוכח מדבריו דאף שרואה בשעה מאוחרת מפני שהוא בהר אוליגן בטר מקומו, ואם נראה לו אינו בין השמשות דלא אוליגן כפי השהו לים דו"ק היטב בזה (וצע"ק בביאור הדברים למק המצוה לדייק לקבל תוספות שבת ברגעים אחרונים ממש לפני ששוקע לגמרי, ואולי דעתו שמצות תוס' חל רק אז ממילא על כל ישראל, ולכן מצוה לעשות הסדר כפי המבואר החם בשעה זו דוקא, ובלאי הכי דבריו ע"פ סדר ה' ואכמ"ל).

שהיא בעד יום לפני השקיעה מדליקין לילה קודם, וא"ש להתנהגין להדליק נ"ח בלילה דוקא או עכ"ס בין השמשות יש לומר דהקילו בדרבנן, שהיא כבר לילה כיון שרק אז אנשים מצויים ברחובות ואיכא פירסומי ניסא, אבל אי נימא שמדליק כשהחמה רק מתחיל לשקוע, שאינו אפילו בין השמשות היאך מהני ליום מחר כשאינו אפילו בין השמשות, וע"כ נראה דלהרמב"ם אין להדליק אלא מהתחלת השקיעה שהיא לדידיה בין השמשות דלא כמ"ש.

וגראה פשוט דלשיטת בה"ג שמדליק אחר שקיעה אף שאינו בין השמשות, וכן הר"ן ורשב"א הכריחו מהדלקת ערב שבת שמהני תמיד הדלקה לפני השקיעה והיינו אף שאינו בין השמשות כלל ל"ק, דאינהו סברי שנכנסו למקדש בכ"ד והדליקו תיכף המנוחה כמבואר להדיא במאיירי בסוגיין ושפיר מדליקין נמי לפני השקיעה או בין השמשות דהה"ג בזה דומיא דמקדש, אבל לדעת הרמב"ם שנכנסו בכ"ה דוקא נראה שצריכים להדליק בלילה או עכ"ס בין השמשות, ויש לדחות דמאחר שכבר מאתה שעה מתחיל להתחיל ניכר שמדליק לצורך מחר וע"כ מהני אז אף שאינו בין השמשות וצ"ע בזה, ועכ"ס אין להדליק למעשה לפני ששקעה החמה לגמרי כיון שהפוסקים סתמו ומשמע שלדעתם מדליקין כאן בשקיעת החמה דעלמא ששקעה החמה מעינינו לגמרי דהה"ג כבר להאי שיטה בין השמשות דדריק היטב בזה.

וגראה שסברתו השמש לנו סניף במקום אחר, והיינו דבאמת נסתפקתי מזה הפירוש שקיעת החמה שלהרבה פוסקים מאז כבר בין השמשות, והלא שקיעת החמה תלוי באיזה גובה או עמק האדם עומד, שאם אדם עומד במקום גבוה השמש נראה לו אף ששקעה לעין הוראה למטה, וא"כ בעיר שמקומה במקום גבוה שקיעת החמה מתאחר שנראה שם ספי, ואפילו סמוך לה במערב דין שקיעה מ"מ כיון שנראה שמה לא שקעה החמה, וכן אפילו בעיר כמו ניריארק שיש בנינים גבוהים עד מאה קומות ויותר, להעומד למעלה השמש נראה ספי ואינו שקיעת החמה עדיין, ומצאתי בספר "אור היום" שהעיר מזה, ומסיק שאם יש בעיר בנין גבוה שרואים עדיין השמש או מאחרין בכל

7 (א) ונראה להביא עוד ראייה שלא כדבריו שמפרש דומן שקיעה בהר היא כפי שנראה למטה שוה לים, מדברי קדוש ה' האריי ז"ל בשער הכוונות (ענין קבלת שבת דף ס"ד דרוש א) וז"ל, "סדר קבלת שבת שתצא השדה וכו' ותעמוד מעומד במקום אחד בשדה ואם יהיה ע"ג הר גבוה הוא יותר טוב וכו' ותחזיר פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש חסוד עיניך וכו' ותכוון באימה ויראה כעומד לפני המלך להתחיל תוספות קדושת שבת ע"ש היטב ובמה שמוסיף לחלק בין קדושת תוספות שבת לקדושת שבת עצמו, וכונתו מבואר שמצות תוספות שבת עם כל סדר הנ"ל היא בבגד אחרונה דוקא כשהחמה מתחיל

מועדים

חנוכה סימן קנד

זמנים

קט

סתמו ולא חילקו בגובה ההרים דמזרח ומערב, מסבא נראה מוכרח כדברינו כמו שיתבאר.

ומצאתי דבר חדש בסידור הגה"ק התניא זצ"ל שהשקיעה האמורה בכל מקום אינה השקיעה האמיתית שהשמש אינו נראה לעינינו, רק ד' מינוט אחר זה שאינו נראה אפילו אם עומד סמוך בהר בינוני דארה"ק תמיד השיעור כהנ"ל, וא"ש לדבריו הא דאיתא בירושלמי ריש ברכות דנץ תלוי כשהשמש מטפטפת על ראשי הרים ע"ש, ומובא ברבינו יונה בפ"ק דברכות, ולפי זה הא דאיתא בירושלמי ריש ברכות, סוף גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל לבנה לעלות הוה בין השמשות, לפי דבריו צ"ל היינו כפי ששוקע בהרים, אבל אם נראה בהרים אינה עדיין שקיעה גמורה להתחיל שם ביציאת הלבנה, וכל דבריו צריך עיון גדול דבראשונים מבואר שאם שקעה החמה לעינינו מיקרי שקיעה, ולא אישתמט בפוסקים ראשונים וכן באחרונים דבעינו שיוסיף ע"ז ארבעה מינוט, ומיהו למדנו מדבריו דמתחשבין תמיד בהרים בינונים דארץ ישראל דוקא וא"ש כמ"ש לעיל ב).

ועכשיו נביא היוצא מדברינו מהו זמן שקיעת החמה:

(א) אם נמצא בהר מטבעו ולא בבנין גבוה, כל זמן שהשמש נראה לו בהר לא מיקרי שקיעת החמה.

(ב) אם נמצא בעמק שאפילו כבר בשעה מוקדמת השמש לא נראה לו, מ"מ אינו שקיעה עד שאפילו בהר בינוני למזרח אינו נראה.

(ג) בעיר שאינו בהר או עמק רק שיה לים, אם לצד מזרח הרים בינונים ורואים משמה השמש לא מיקרי שקיעה בעיר עד ששקעה השמש.

(ד) במערב אם מכוסה רק בהרים בינונים מתחשבין בהו בדאורייתא.

אמנם עיקר הלכה זו לא נתבאר כדי צורך בפוסקים, ובפרט הא דתלוי בהרים בינונים דא"י דוקא כמ"ש וע"כ אם נוגע להקל למעשה צ"ע, ונ"מ נמי בנ"ח שיש סבא דשרי להדליק בהתחלת השקיעה, אי נוכל לצרף כשהרים כיסו לגמרי מצד מערב להדליק כבר נ"ח וד"ק היטב בכ"ז.

שמקדימין מאד קבלת שבת מעשה שהחמה לא נראה לעין, אף שמדינא כיון שנראה עוד במזרח לא מיקרי שקיעה בעמק כמ"ש, מקבלין טפי תוספות שבת ושפיר קאמר יהא חלקי עמהם בע"ש, ובמוצ"ש אף שלדברינו אם עומד בהר תלוי כפי דאיית העין שמה, וא"כ מדינא שבת טפי שמה כפי שנראה לעין, נראה דבמצר"ש פרשו ממלאכה, רק כשראו שאין אור כלל במזרח או אפילו במערב לכמה פוסקים, ומאד קשה להיות בקי בסימן זה דהכסוף, ובמקום גבוה נדמה תמיד שיש עדיין אור וע"כ מוסיפין אף שכבר מדינא לילה, ושפיר קאמר יהא חלקי במוציאי שבת עמהם.

אמנם תמה לומר דבמקום הרים גבוהים מאד כגון בהרוד וכדומה ורואים משמה השמש במערב זמן רב מאד, אטו נימא שאפילו שקעה החמה במערב בשטח גדול מאד שאינו נראה כבר עד בבל וכדומה, מ"מ לא מיקרי התם שקיעה כלל כיון שהשמש נראה עדיין למזרח בהר גבוה בהרוד, הא ודאי ישתקע הדבר ולא נימא כן, רק כוונת הראשונים בהרים סתם והיינו בינונים דבארץ ישראל שסתמן חלוק מפאת גובהם בד' מינוט והיינו ע"כ שגובהם לערך שבע מאות מטר וכמו שנביא להלן כן בשם הגה"ק בעל התניא זצ"ל, ואם יש מקום שהשמש נראה עדיין למזרח בגובה דהרים דארץ ישראל במזרח, אין הכי נמי לא מיקרי שקיעה כלל במערב שמתחשבין בהרים אלו דמזרח כה"ג כמ"ש.

ואני בהיותי כמה פעמים סמוך להרי שוייצריה ובצרפת, מצאתי מקומות שהשמש אינו נראה כבר בשעה מוקדמת מאד שבצד מערב הרים מכסים השמש, ובס' נברשת מביא בשם הגאון הקדוש ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל שראוי להחמיר בדאורייתא לענין שבת דמיקרי כבר אז שקיעה, ויראתי שמה בשעה מוקדמת כבר חל שבת, אבל נראה שגם במערב הדין כן, ואם השמש אינו נראה רק מצד שיש הר גבוה מאד אינו אלא כסוי ולא מיקרי שקיעה, אבל אם המקום סמוך להר בינוני במערב, חוששין בדאורייתא שמה מתחשבין בהרים כאלו דוקא ומיקרי כבר שקיעה, אבל בהרים גבוהים טפי לא מתחשבים להקדים בזה השקיעה כמ"ש, והחילוק רק לערך ארבעה מינוט כמ"ש, ואף שהפוס'

הסביבה אבל לא שקעה השמש ולא נראו כוכבים, אבל אי שמה נראים כוכבים אוליגן בחר המקום דהיינו העמק, ומה שפירש דמיירי בעיר שבתיה גבוהים צ"ע לכאורה דאדרבה במקום גבוה מאחריו, ואולי מיירי שמכוסה מצד מערב בהרים עם בתים גבוהים וצ"ב.

7 ב) ועיין במ"א סימן רל"ג (ס"ק ז), מהרי"ל היה מתפלל בשעת הדחק סמוך לצאת הכוכבים, ואמר אף על פי שנראה בעיר לילה מ"מ עדיין יום הוא כמ"ש ר"י יהא חלקי ממכניסי שבת בסבריאי ומסיים המ"א שוה דוקא בעיר שבתיה גבוהים או שיושבת בעמק ע"ש, ומשמע להדיא דביושבת בעמק אף שנראה לילה לא אוליגן בתרה, אבל אולי מיירי שנראה לילה דחשוך שמה מצד

הרי יוצא לנו מהנ"ל, דהחזו"א ס"ל דגם
הבעה"מ מודה לטענת היסוד"ע וס"ל

ג"כ דאין חולקים יבשה, וקו התאריך הוא קו
המבדיל בין יבשה לים. (לה)

ולפי"ז נתבאר, דלדעת החזו"א כל יבשה
אשר מקצת ממנו הוא בתוך ו'

אור החמה בחצי כדור התחתון לפני החצי כדור
העליון.

ולפי"ז יוצא, דלא לבר שהיה הנ"ל "העיקרית"
הראשונה בקצה המזרח, אלא דגם השקיעה
העיקרית הראשונה היתה בקצה המזרח, ולכן
שפיר מתחיל היום מקצה המזרח ולא מקודם ודו"ק.
אמנם עדיין צ"ע בזה, שהרי בין אם נימא דהא
דלוי בקצה המזרח הוא משום דשם היה מקום אדם
הראשון וכמ"ש בס' היום, ובין אם נימא כמש"ל
משום דחצי כדור העליון היא העיקרית, מ"מ עדיין
צ"ע מ"ש היסוד עולם דלוי בורחת החמה
הראשונה ומשום הכי מתחיל היום מקצה המזרח,
שהרי הלא בארנו לעיל דהיום תלוי בהמקום שבו
נשקעה החמה לראשונה ולא בורחתה לראשונה
וכנ"ל.

אולם י"ל, דכוונת היסוד"ע הוא, דמשום דשם
התפשט האור לראשונה, ע"כ שם ג"כ שקעה החמה
לראשונה (והיינו ד"כ שעות אחר הזריחה הראשונה
על קצה המזרח שהחמה היתה ע"צ א"י כמו שעה
וחצי לפני חצות, או בקצה המזרח היתה החמה כבר
נשקעה).

ובאמת כך מוכח בדבריו, שהרי כתב אח"כ
(במאמר שני פי"ז, ד"ה וכדי לברר, דף ל"ז). דאם
נאמר למשל דתחילת תליית המאורות היתה בטבור
הארץ (ולא בטבור הים כמו שס"ל להיסוד"ע שהוא
האמת), א"כ יוצא דהשקיעה הראשונה היתה בקצה
המזרח, ולכן כתב בזה"ל לפיכך נתחייב שתהא
התחלת קריאת כל יום ויום מימי השבוע בשמו
מקצה המזרח ולא ממקום אחר זולתו וכו' עכ"ל.

הרי שכתב היסוד"ע בהדיא דהתחלת היום הוא
תלוי בהמקום אשר בו שוקעת החמה שם לראשונה,
וא"כ ע"כ כוונתו בהא דלעיל (ששם סובר אליכא
דאמת דתליית המאורות בראשונה היתה בטבור הים)
הוא, דמאחר דתחילת התפשטות האור היתה בקצה
המזרח, לפיכך משם מתחיל היום, והיינו לומר דלכך
שקיעה הראשונה היתה שם ולכן מתחיל היום מקצה
המזרח עכ"ל.

(לה) אולם ראיתי בהערות על קונטרס י"ח שעות
(הובא בס' שיטות קו התאריך כו', עמ' שני, אות

ועוד צ"ע, שהרי לפי"ד דהתחלת היום תלוי
בהמקום הראשון שבו זרחה עליו השמש, א"כ לפי"ד
שתליית המאורות היתה בטבור הים, למה אין אנו
מונין תחלת היום מטבור הים מאחר דשם זרחה עליו
החמה כתחלה לפני שזרחה על קצה המזרח. ובה
יוצא, דיומו של אמריקא יהא קודם ליומו של א"י
כ"ח שעות, אתמהא.

ועוד, דלפי מ"ש לעיל דלכא"ו תחלת היום תלוי
בהמקום שבו שקעה החמה לראשונה, א"כ נמצא
דמאחר דלהיסוד"ע תחלת תליית המאורות היתה
בטבור הים, יוצא מזה דהשקיעה הראשונה היתה
בקצה המערב, דהיינו בנוא פונדלאגר אתמהא, דבר
שלא שערס אבותינו מעולם, וצ"ע.

והנה יעוין בספר היוםם ס' כ"ב אות ד' (עמ'
ע"ב) שביאר דברי היסוד"ע וכתב דאף שס"ל דהתחלת
המאור לסבוב היתה מטבור הים, מ"מ היות שהסכמת
התורה מפי הקב"ה היא שיקראו לימים שמות
ושיתקדש השבת מבני אדם, והיינו לראשונה ע"י
אדם הראשון, ושיתחיל היום מהערב, א"כ הרי יוצא
שהערב הראשון נתקדש מבני אדם בזמן ששקע
המאור מאופק ירושלים, בהיות המאור נוכח קצה
המערב של הכדור העליון ויעו"ש.

הרי מבואר מרביו דהכל תלוי במקום הישוב
של בני אדם שקוראים שמות להימים, ואשר ע"כ
מיושב הקושיות הנ"ל.

אכן עוד י"ל בדעת היסוד"ע, שהרי מאחר שחצי
כדור התחתון (היינו שטח ים אוקיינוס וארץ אמריקא
ים פאסיפיק) אינו עיקר מקום הישוב, ולא ידעו שיש
שם מקום ישוב כלל וכמ"ש היסוד"ע שם, א"כ אין
חשיבות כלל לחצי כדור התחתון, אלא עיקר מקום
ישוב שבו תלוי תחלת היום אינו אלא בישוב של חצי
כדור העליון. (וסברא זו ראיתי בקצור לשון במכתב
של הגר"ח קניבסקי שליט"א [נהובא לקמן בפנים
אות ז'] דחצי כדור העליון הוא העיקר, וע"כ מגרר
אחריו כל הארץ המחובר אליו אף החלק הנמצא
בחצי כדור העליון הוא יותר קטן מהחלק הנמצא חוץ
ממנו). ואיתא בתנחומא בפ' קדושים דארץ ישראל
אמצעיתה דעולם וכו' וכו', (והיינו דהוא בין שתי
מקצועות של חצי כדור העליון דהיינו בין ארץ סין
לארץ ספרד). ואשר ע"כ אין נ"מ אם במציאות היה

שעות (ז)
אמרינן ד
ודין כל
וחוף הים

ולכן כל
מק
בעצמו בו
ויעו"ש (ו)
מאחרים.
בסיכום ז
שכתב וז
לפי דעת
מערב יר

(א') שהביא
שמדברי ה'
וכן מפורש
מחלוקת ב'
ח"ב ס' י'
כהכחזי ח
חולק על ו'
בפשיטות ו'

(לה) וכ"כ י'
דמושכין ק'
על ירושלי'
דרומי ועו'
מעלות) ט'
ליירושלים,
אף שירצאו
חוץ מקו ו'

(לו) אולם
שהביא דע'
בראשית א'
להחזיק יום
דמסתמא
הקדמונים ו'

אכן ו'
אלאסקא, י'

תאריך

סימן א'

ישראל

יז

הוא קו

י' יבשה
תוך ו'

צי כדור

זעיקרית"
השקיעה
ח, ולכן
ס ודו"ק.
מא דהא
קום ארם
כמש"ל
מ עדיין
החמה
המזרח,
קום שבו
לראשונהום דשם
ה החמה
הראשונה
מו שעה
זמה כברכ אח"כ
י. ראם
ז כטבור
ע שהוא
זה בקצה
: שתהא
ע בשמו
עכ"ל.יום הוא
לראשונה,
- אליבא
כור הים)
זה בקצה
מר דלכך
ם מקצהח שעות
נ"ז, אות

שעות (צ' מעלות) למזרחו של ירושלים, אמרינן דנגררת ונמשכת כולו אחר המיעוט ודין כל היבשה ההיא כזמני ירושלים, (לה) וחוף הים הוא הקו התאריך במקומות האלו.

ולכן כל ארץ סיביר וכל מדינת אוסטריא מקדימים כירושלים. וכ"כ החזו"א בעצמו בסוף קונטרסו במכתב ב', ד"ה זכרון, ויעו"ש (וכן דינו של קאריא), והים והאיים מאחריים. ויעוין בקונטרסו בסוף דבריו, בסיכום ד"ה ושאלת, לענין מדינת אלאסקא שכתב וז"ל ושאלת אלאסקא אינה שאלה לפי דעת הראשונים, דודאי הארץ ההיא היא מערב ירושלים ולא מזרח ירושלים, והיא

(א') שהביא מס' אגן הסהר (עמ' ד' ו' ומ"ד) שכתב שמדברי היטו"ע משמע שפליג על הכחרי והרז"ה, וכן מפורש בדברי הרדב"ז (ח"א סי' ע"ו) שיש כאן מחלוקת בין הראשונים. וכן השיג בשו"ת בני ציון ח"ב סי' י' אות י"א, שמפורש יוצא מהיטו"ע ולא כהכחרי והרז"ה, ופשיטא לי' להרדב"ז רהיטו"ע חולק על הכחרי, ובס' נחמד ונעים סי' קס"א מביא בפשיטות שהיטו"ע חולק על הכחרי ויעו"ש.

(לה) וכ"כ שם בי"ח שעות אות ה' ר"ה ונראה וז"ל דמושכין קו מקוטב צפוני לקוטב דרומי והקו עובר על ירושלים, ועוד עושין קו מקוטב צפוני לקוטב דרומי ועובר על קצה המזרח, ורבע הכדור (צ' מעלות) שבין שני הקרן האלו הוא המקרים לירושלים, וכל יבשת אשר תחלטה ברבע כדור הזה אף שיוצאה למזרח חוץ מהקו מקדימה, והמתחילה חוץ מקו המזרחי מאחרת עכ"ל.

(לו) אולם ראיתי בס' ישדאל והזמנים עמ' תמ"ג שהביא דעת הגר"י שטייף (בספרו למורי ה' כפ' בראשית אות קנ"ו) שס"ל שבכל מקום ומקום יש להחזיק יום השבת כמו שמחשבים שם אנשי המקום, דמסתמא הוא כפי הקבלה שיש להם מדורות הקדמונים כו'.

אכן נסתבך שם הגר"י שטייף לענין מדינת אלאסקא, שהדי בתחלה היתה בכלל מדינת רוסיא,

כמערב אמריקא כמו שנוהגין עכשו עכ"ל. (לו)

ויוצא מזה, דעיירות סידני ומעלבארן ויתר המדינה דאוסטרליא שומרים שבתם כמזרח העולם וכירושלים, ולא כיפאן שאינו מחובר ליבשה בתוך צ' מעלות וע"כ שומרים ש"ק כמערב העולם שהוא ביום ראשון שלהם.

ונמציינו למדים לפי שיטת הכוזרי ובעה"מ וכל סייעתם, דמאחר דלפי חשבון של האומות העולם הקו התאריך (תחלת המזרח) הוא בערך קמ"ה מעלות למזרחו של ירושלים (שהם קבעוהו ק"פ מעלות

ואז היו מונים שם הימים כאנשי רוסיא דהיינו כמזרח העולם, אך בשנת תרכ"ז (1867) קנו הארצה"ב את אלאסקא מרוסיא והשוו את היום רשם עם היום שהוא בכל ארצה"ב דהיינו כמערב העולם, ונמצא דמה שהיה מעיקדא יום שני (למשל) הוי עכשו יום ראשון, ולדברי הגר"י שטייף מה יהי עם המסורה. וע"כ כתב שם, רבאמת בנוגע לאלאסקא אין להתחשב עם המכירה אלא יש להם להחזיק שם יום השבת כמו שנהגו כשהיו תחת ממשלת רוסיא, והיינו דיש להם להחזיק השבת ביום הששי שלהם (פרידע"י בלע"ז) כו'. (וע' בשו"ת וישב משה סי' קכ"א אות ד' מ"ש עליו בזה).

אמנם יעו"ש בס' ישראל והזמנים שהעיר עליו לענין שאר האיים שבים אוקיינוס ובנוגע למדינת הודו, ואכמ"ל. וע"ע שם עמ' תמ"ח.

והנה עוד מצאתי בספר יומם (להגרי"מ טוקצינסקי) סי' כ"ד שדן בארוכה אורות מדינת אלאסקא מאחר דהקו התאריך לשיטתו (שהוא י"ב שעות דהיינו ק"פ מעלות מירושלים) חותך את אלאסקא ומפרידה ממדינת קנדה. ויעו"ש שמסיק (באות ב') וז"ל אם כי אין אני מחליט שהקו מכניס את אלאסקא למערב, יש לנהוג בה (בכל הזמן שלא החליטו אחרת גדולי וחכמי הדור) את היוםם של אמריקא וכו' וע"ש. וע"ע בשו"ת בני ציון ח"א סי' י"ד (אות י"ג), ובס' נימוקי שמואל עמ' ל"ח. ויעוין עוד לקמן בפנים אות ט"ו מ"ש עוד בזה.

מגרינטש, וירושלים הוא ל"ה מעלות למזרחו של אותו העיר), נמצא דכל המקומות שבין צ' מעלות לבין קמ"ה מעלות למזרחו של ירושלים יש להם דין של סוף מערב העולם וצריכים לשמור שבתם ביום ראשון שלהם (סאנדע"י בלע"ז), שהרי לפי האוה"ע הם שייכים לתחלת מזרח העולם, ולפי התורה הם בכלל סוף מערב העולם. וכן הוא לענין כל הימים טובים ויה"כ, שצריכים תמיד לאחר יום אחד מהמנהג דשם.

ויוצא מזה, דכל המקומות דהוו בכלל מבוכה זו הרי הן כל מדינת יפאן, מדינת נוא גיני, נוא זילאנד, איי הפיליפינס (שאינם בתוך הצ' מעלות), וכו'. אכן להני רבוותא דס"ל דחולקים היבשה אחר כלות צ' מעלות למזרחו של ירושלים, נמצא דגם רוב

(ל) והנה אגב דאיים אלו באו לידינו נימא בהו מילתא, דהנה מצאתי בס' ישראל והזמנים עמ' תמ"ג (ד"ה עוד) שהביא מס' אוצר ישראל (ערך יום) שבאיי הפיליפינס החליפו היום בשנת תר"ו (1846), שמתחלה היו מונים שם הספרדים כמערכ ואח"כ הוסיפו להם יום אחד להשוותו עם אנשי המזרח שבסביבם. (וע' בשו"ת בני ציון ח"א סי' י"ד אות י"ג מ"ש בזה).

ועוד הביא שם מס' המטפחת להיעב"ץ (ח"ב פ"ח אות י"ג) שמדינת הודו החזיקוהו תחלה למערב העולם מחמת שהספרדים באו לשם מצד מערב דרך הים, ואילו באיי הפיליפינס היותר מרוחק ממזרח ירושלים החזיקוהו למזרח העולם מחמת שאנשי הולענד שבאו לשם באו מצד מזרח משום שסבבו כשיפולי ארץ אפדיקא כו' ויעו"ש מ"ש בזה.

ויעוין עוד בס' קו התאריך הישראלי עמ' קמ"ה בהג"ה שכתב בסו"ד דמה שאירע בשנת תר"ו ששינו באיי הפיליפינים את חשבונם ממערב לחשבון המזרח, לא היתה השאלה הלכה למעשה מפני שלא נמצאו יהודים שומרי שבת במקומות אלו עכ"ל. וכ"כ בשו"ת בני ציון ח"א סי' י"ד אות י"ד, דהשוכנים שם לא שאלו את הגדולים באותו זמן כי לא היו עדיין אז שם ישוב מבני ישראל כו' ויעו"ש.

מדינת אוסטריליא (סידיני ומעלבארן בכלל), מדינת קאריא, חלק מסיביר, קצת מאיי הפליפינס, (לז) וכו', מאחרים יום אחד וצריכים הם לשמור יום ש"ק ביום ראשון של אומות העולם.

אכן לדעת החזו"א שס"ל דאין חולקים היבשה, נמצא דכל המקומות דהוו לפנינו מצ' מעלות אלא שבולטים ונמשכים חוץ ממנו, נידונים כולו כירושלים מחמת גרירה וכמש"ל. (לח)

ולפי"ז יוצא, דאף לשיטת החזו"א הנ"ל דבאוסטריליא מקדימים ושומרים שבתם ביום השביעי שלהם וכירושלים, דמ"מ ברוב המדינה שהוא חוץ לצ' מעלות מירושלים (וסידיני ומעלבארן בכלל) אסור לאדם להפליג בספינה במוצ"ש או ביום

וע"ע מה שכתבנו בנוגע לאיי הפיליפינס בסוף סימן זה.

(לח) והנה מצאתי בס' ישראל והזמנים עמ' תמ"א שכתב דמאחר שס"ל להחזו"א דבמקומות הנ"ל חוץ הים הוא הקו התאריך המחלקת בין מזרח למערב, נמצא דמי שעומד ביבשה אצל הים ביום ראשון, אסור להושיט דבר לספינה שעומדת בים סמוך לשפתו, שהרי עכשיו על הים הוא שבת, עכ"ד.

אולם יש לתמוה על דבריו בזה, שהרי מאחר דעכשיו ביבשה הוא יום ראשון, נמצא דלמי שעומד שם הוי חול גמור, וא"כ אמאי אסור לו להושיט להספינה.

והנה שוב שאלתי את הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה והשיב וז"ל מי שאצלו שבת אסור לו להושיט, ולהיפך מי שאצלו חול מותר לו ולשני אסור לקבל עכ"ל.

הרי שהסכים לדברינו, דמי שעומד ביבשה במקום שהוא חול מותר לו להושיט אלא שאסור לחבירו שעומד בספינה לקבל כיון דעל הים הוא שבת. ויעוין בדברינו לקמן בס' י" שהארכנו בדין זה, ואכמ"ל.

ראשון
ונמצא
לענין
לטוס
מלאכו
שבת
שבת.

(לח*)
שליט"א
כמה י
אוסטרי
הים) מ
יום הש
ביבשה
וה'
היבשה,
(לט) וב
ובאור"ח

(ס) דכנ
השמים
בעלמא
עבר
ז. עבר
צ"ו לע
וחשבון
לא שיי
או באו
לכן ית
וכן
הגרא"ז
ונעשה
השמש
למעלה,
ותלוי נ
מלאכה
אכ
זצ"ל פ
וע"ע נ
א', ול
הארץ,
מ"מ ל
לא רצ

תאריך סימן א' ישראל יט

ליזהר מאד בזה מאחר דלדעת הרבה פוסקים
והחזו"א בכללם יש בזה משום חילול שבת
ח"ו. (מא) L

והנה ממוצא דברי החזו"א הנ"ל אנו
למדים שני חידושים גדולים, א) דגם

והנה שו"מ בס' מו"ז ח"ב סי' קנ"ד (עמ' ק"ח)
שרן לענין הפירוש דשקיעת החמה, והביא רעת
הגרא"ז מלצר שכתב דלפי דיני תורה אין מתחשבים
בהר ועמק רק השקיעה תמיד כפי ששוקע שמה
במדת הים. וכן מחשבים האומות העולם זמן שקיעה
בכל מקום בשוה, דהיינו כפי שנראה במדה על הארץ
ככים דקא.

אמנם הוכיח המו"ז שם (בר"ה שוב) דלא סגי
בשקיעת החמה רק בעינן נמי שלא תראה אפילו על
ראשי דקלים והיינו במזרח, וע"כ מוכח שאם השמש
נראה במקום גבוה מפני שעומד על הר, אף ששקעה
למטה לא מיקרי שמה עדיין שקיעת החמה, וכ"ש
דלמעלה אם נראה אין להתחשב עם למטה, רק כל
זמן שהשמש נראה לא מיקרי שקיעת החמה וכו'
ויעו"ש. L

(מא) וכן העירו בס' ישראל והומנים עמ' תמ"א, ובס'
מו"ז בחג השבועות סי' דל"ו (עמ' ק"פ), וע' מ"ש
בוה. ויעוין בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג אור"ח סי'
פ"ו מ"ש בענין זה.

והנה יש לתמוה על דברי סי' מו"ז סי' רל"ו
הנ"ל, שהרי הביא שם את שיטת החזו"א ושוב העיר
דלפי"ז בהים אצל מעלבארן וסידי דלא שייך הסברא
דאין חולקים יבשה, שבת באמת הוא ביום ראשון,
וא"כ כשנוסע שם ביום ראשון בספינה או לשוט בים,
וכ"ש באירון, עלול ליכשל באיסור סקילה אם מעשן
או כותב שמה, וזהו חידוש פלא.

וכתב עוד, דנראה שמודדים קו ישר מצפון
לדרום מקצה אוסטרליא בים, והיינו לערך בעיר
ברסבין הכי קיצוני לצד ים, ומה שלפנים מהקו הוי
שבת ביום השביעי ומה שחוצ' ממנו הוי שבת ביום
ראשון, וכמו שמצינו לענין קדושת הארץ דמודדים קו
שוה מטורי אמנון עד נחל מצרים, ומה שבתוך הקו
הוא ארץ ישראל (וכדאיתא בגיטין ח.), כן עושים
באוסטרליא וכמ"ל. ונמצא דהנוסע ממעלבארן או

ראשון, שהרי שם על הים הוא שבת, (לח*)
ונמצא שמפליג בספינה בשבת (לט) וכן הוא
לענין הנוסע באירון שצריך ליזהר שכשיוצא
לטוס למעלה מן הים שלא יעשה שם שום
מלאכה, שהרי באותו מקום למעלה הוא
שבת מאחר דלמטה מתחתיו הוא עכשיו
שבת. (מ) והוא הלכתא רבנא לשבתא. וצריך

(לח*) והנה אמר לי ידידי הגר"ב ווירצבורגער
שליט"א ששאל למרן הגר"ש אלישיב שליט"א
כמה יוכל אדם להרחיק בתוך הים אצל מזרח
אוסטרליא (דלפי החזו"א הקו התאריך הוא שפת
הים) ושיחשב עדיין בכלל היבשה, ונ"מ היכא דהוא
יום השבת ביבשה ויום ששי על הים, או יום ראשון
ביבשה ויום השבת על הים.
והשיב דער מקום שיוכל לעמוד הוא בכלל
היבשה, וביותר מזה יש להסתפק עכ"ד.

(לט) ובענין הפלגת הספינה בשבת, יעוין בשבת י"ט.
ובאור"ח סי' רמ"ח ובמ"ב שם סק"ב, ואכמ"ל.

(ס) דכבר אמר לי הגר"פ שיינברג שליט"א שאויר
השמים נידון ונגרר בתר הארץ שתחתיו, וכדאמרין
בעלמא (כדרך משל) שרה"י עולה ער לרקיע (שבת
ז). עכ"ד. וכן מצאתי בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ג ס"ס
צ"ו לענין הנוסע באירון שכתב (בר"ה ולענין) ד"ל
וחשבון הג' שעות לזמן ק"ש ד' שעות לזמן תפלה
לא שייך אצלו, כי נידון למעלה בערפלאן איך הוא
אז באותו מקום שם למטה שמשנתה זה בזמן קצר,
לכן יתפלל תיכף כשתנץ החמה עכ"ל.

וכן אמר לי הגר"ש אורעבאך זצ"ל בשם
הגרא"ז מלצר זצ"ל, דהיכא שלמטה בארץ כבר חשך
ונעשה מוצ"ש אבל למעלה ברקיע עדיין נראה אור
השמש של שבת, דמ"מ מותר לעשות מלאכה
למעלה, שהרי אין הרקיע נידון בפנ"ע אלא נגרר
ותלוי בדינו של הארץ. ולכן גם למעלה מותר לעשות
מלאכה אע"פ שרואה אור השמש.

אכן המשיך הגר"ש ואמר דהגר"מ טוקצינסקי
זצ"ל פקפק בזה בספרו "בין השמשות" (עמ' קנ"ח),
וע"ע בס' אחות שדה עמ' ק"ח בשולי הגליון אות
(א), ולדעתו גם הרקיע נידון בפנ"ע ואינו נגרר בתר
הארץ, וע"כ אע"פ דלמטה בארץ כבר נעשה מוצ"ש,
מ"מ למעלה עדיין הוא שבת ואסור לעשות מלאכה,
ולא רצה הגר"ש להכריע ביניהם, עכ"ד.

בכלל),
מאי
אחד
ראשון

זולקים
דהוו
משכים
מחמת

הנ"ל
וומרים
שלים,
מעלות
אסור
ביום

ף סימן

תמ"א
ל חוץ
למערכ,
ראשון,
סמוך
יד.

מאחר
שעומד
להושיט

שליט"א
הושיט,
ר לקבל

ביבשה
שאסור
ים הוא
צדן זה,

שנמצא בצד מזרחו הוא מאוחר יום אחד, ואין חילוק בין ים ליבשה בזה, דלעולם חולקים אפילו היבשה.

ולפי"ז יוצא, דצריך לחלוק מדינת אוסטריליא אחר כלות ו' שעות מירושלים, ונמצא דרוב המדינה וגם לרבות עיירות סידני ומעלבארן, הו' בצד המזרח של הקו, ודינם כיפאן דשבת שם הוא ביום הראשון.

ה

אמנם מרן החזו"א חולק עליהם וס"ל דא"ל לימר כן בדעת הבעה"מ, שהרי כבר השיג בעל יסוד עולם על שיטת הכוזרי ובעה"מ (בספרו מאמר שני פרק י"ז, ל"ו. ד"ה ועתה) (כט) שא"א לחלוק היבשה, דא"כ נמצא דשני שכנים עומדים זה אצל זה ויהי' לאחד ע"ש, ולשני הסמוך לו מצד האחר של הקו יהי' שבת, היש בעולם התול ושגוען כמו זה כו' עכ"ד. (כס*)

אך בס' אגן הסהר סי' כ"ו (עמ' תכ"ז) כתב וז"ל ומה שהקשה היסוד עולם דהדבר נראה מוזר מאד ששני שכנים היושבים זה אצל זה בשכונה אחת שלזה יהיה יום ראשון

(כט) וע"ע בזה בס' נחמד ונעים (לר' דוד גאנז) סי' קס"א ודף מ"ט: (ד"ה והנה) ואכמ"ל. ויעוין עוד בס' נימוקי שמואל עמ' ל' שהביא תוכן דבריו.

(כס*) הנה ראיתי בס' ארץ הצבי (תשנ"ב) עמ' ס"ז שכתב שסברת החזו"א דאין חולקים היבשה שייך דוקא בעודו ע"ג קרקע, אבל כשעולה באירון מע"ג שטח הקרקע, שוב לא שייך לומר כן. ונ"מ מזה למי שעומד במזרח אוסטריליא (כגון במעלבארן) אשר לפי"ד החזו"א נגזר אחר מעובה של אותה יבשת, וקו התאריך עובר באמצע אוסטריליא, דאם עולה באירון ביום ראשון בשבת, תיכף כשעולה מע"ג הקרקע, נמצא שהוא עומד עכשיו באמצע השבת עכ"ד.

ולזה יום השבת, אף שאינה קושיא רק הוא דבר זר, ואם מצד ההלכה כן הוא, לא איכפת לך, אבל כיון שהיסוד עולם חשב זה לתמיה גדולה (ורואה אני דגם החזו"א טרח מאד לישבה, וכמעט שנראה מרהיטות לשונו שחשב זה ליתד גדול לתמוך עליו שיטתו), נראה ליישב שיטת הרז"ה והכוזרי מקושיא זו בדרך חידוד אבל בדברים אמיתיים לענ"ד כו' וע"ש מ"ש בזה. (ל)

והנה כתב החזו"א (בקונטרסו י"ח שעות אות ב', ד"ה ועוד בא"ד) וז"ל אין קושיתו (של היסוד עולם) אלא אם שניהם ביבשה, אבל אם אחד בים ואחד ביבשה לא קשיא, וכמו ששניהם בים לפי"ד הספר, וע"כ דהיסו"ע מפרש דהרז"ה מוכרח לחלק את היבשה לקו התאריך, וע"ז יסובו כל הקושיות וכו' עכ"ל.

וכתב עוד (שם אות ד', ד"ה שאלה ו') וז"ל דעת הרז"ה כדעת היסוד עולם, וקושיא זו שהקשה היסו"ע על הרז"ה מכריח דדעת היסו"ע דקו התאריך הוא קו המבדיל בין יבשת לים, דאי בטבור הים יתכן שנים על האניה ולזה שבת ולזה חול, ומיהו אין זו קושיא מכרעת עכ"ל.

אכן נלענ"ד דבר זה תלוי בהמחלוקת שהבאנו לקמן באות מ', אם אויר השמים נידון בתר הארץ שתחתיו או לא, ולהני רבונותא שס"ל דנגזר בתר הארץ, א"כ מאחר דבארץ הוא יום ראשון לדעת החזו"א, ה"ה דלמעלה ברקיע הוא יום א', ודלא כמ"ש בס' הנ"ל, וק"ל.

(ל) וע"ע מ"ש בזה ב"הפרדס", איר תשי"ד, עמ' י"ב (ד"ה ואע"פ), והובאו הדברים בס' שיטות קו התאריך בכדור הארץ, עמ' תר"א. ויעוין עוד בשו"ת בני ציון ח"ב סי' י' אות ד' מ"ש ליישב קושית היסוד עולם. וע"ע בס' נימוקי שמואל עמ' ל"א שהביא עוד תירוצים בזה, ואכמ"ל. וע' לקמן בפנים אות ח' מ"ש עוד בזה.

76

ועוד כת
וא
עולם עצ
שמירושלי
לא ערער
מכוון, די
עכ"ל. (לא)

ויעיון ע
ר

הוא בתו
מסתמך ו
אלא מיו
הראשונים
תחלת המ
יהי' תאו
שהיסוד
עכ"ל. (לב)

וכתב עו
ד'

(לא) ויעוין
תש"ב עמ'
התאריך כו

(לב) לכאור
(שהבאנו ל
במ"ש צ' ו
אמנם

שהרי הנידו
המזרח שיי
כתב החזו"
מעלות, חד

(לג) והו"ל
בסיכום ד'

(לג*) והגר
מור"ר הגרי
(מאמר מא
התאריך) ש
סוברים שו
חילוק ביני